

בבית המשפט העליון

ע"פ 4347/23

לפני: כבוד השופט בדימוס יוסף אלרון
כבוד השופט עופר גרוסקופף
כבוד השופטת גילה כנפי-שטייניץ

המערערת: פלונית

נגד

המשיבה: מדינת ישראל

ערעור על הכרעת דינו וגזר דינו של בית המשפט המחוזי
בירושלים מהימים 2.6.2022 ו-23.4.2023, בהתאמה,
במסגרת ת"פ 20737-05-20 שניתנו על ידי השופטת חנה
מרים לומפ

תאריך ישיבה: כ' תמוז התשפ"ה (16.7.2025)

בשם המערערת: עו"ד ודים שוב; עו"ד שפרה ויגודה

בשם המשיבה: עו"ד ורד חלאוה

בשם שירות המבחן: עו"ס סיון קוריס

פסק-דין

השופט בדימוס יוסף אלרון:

המנוח, בחור צעיר כבן 32 במותו, שם קץ לחייו כאשר קפץ מהקומה העשירית של מבנה בירושלים. לפנינו ערעורה של מי שהורשעה בסיוע למעשה ההתאבדות, לפי סעיף 302 לחוק העונשין, התשל"ז-1977 (להלן: החוק או חוק העונשין) במסגרת ת"פ 20737-05-20 (השופטת ח' מרים לומפ). הושת עליה עונש של 6 חודשי מאסר בפועל לריצוי בדרך של עבודות שירות, לצד ענישה נלווית ותשלום פיצוי.

הערעור מופנה כלפי הכרעת הדין וגזר הדין.

1. ביום 25.10.2018 המנוח קפץ מגשר בגין במטרה להתאבד. כתוצאה מכך, נפצע ושבר, בין היתר, את שתי רגליו. בשל פציעתו, אושפז במחלקה אורתופדית בבית חולים הדסה עין כרם (להלן: בית החולים) ונזקק להתנייד באמצעות כיסא גלגלים. בשלב מסוים, הועבר מהמחלקה האורתופדית למחלקה פסיכיאטרית סגורה בבית החולים (להלן: המחלקה הסגורה) ונאסר עליו לצאת ממנה ללא ליווי.

במהלך אשפוזו במחלקה הסגורה המנוח הכיר את המערערת, שהייתה מאושפזת גם היא באותה מחלקה, והשניים התיידדו. ביום 14.12.2018 אושר למערערת לצאת מהמחלקה הסגורה לחופשה במהלך סוף השבוע, וזאת עד ליום 16.12.2018.

2. עובר ליום 16.12.2018, במועד שאינו ידוע במדויק, המערערת והמנוח גיבשו תוכנית ההתאבדות משותפת. לצורך כך, המערערת סיפרה למנוח על בניין ברחוב יפו בירושלים, בן 10 קומות (להלן: הבניין), אשר בו ביקרה מספר פעמים בעבר. השניים סיכמו כי המערערת תסייע למנוח לצאת מהמחלקה הסגורה ולהגיע לבניין. שם, השניים יקפצו יחד אל מותם.

3. כחלק מתוכנית המערערת והמנוח, זה האחרון ביקש מהצוות הרפואי לצאת ביום 16.12.2018 לטיפול שיניים מחוץ לבית החולים. בקשתו אושרה בתנאי שתתבצע בליווי אדם נוסף.

4. ביום 16.12.2018 המערערת הגיעה לבית החולים במטרה להוציא לפועל את תוכנית ההתאבדות. מאחר שידעה כי המנוח אינו יכול לצאת מהמחלקה הסגורה ללא ליווי, ביקשה סיוע מאחד מעובדי בית החולים שאותו הכירה. אותו עובד התבקש על ידה להוציא את המנוח מהמחלקה הסגורה באמתלת שווא כי הוא המלווה של המנוח. העובד עשה כפי שביקשה המערערת, והוציא את המנוח מהמחלקה הסגורה ישוב על כיסא גלגלים בעוד המערערת ממתינה במסדרון סמוך.

המערערת נטלה הליכון לצורך מימוש התוכנית וכאשר המנוח הובא על ידי העובד, סייעה לו לצאת מבית החולים ולעלותו על מונית שהסיעה אותם יחדיו לבניין.

5. בשלב מסוים, המערערת חזרה בה מרצונה להתאבד יחד עם המנוח וביקשה לשכנעו לחזור בו אף הוא מתוכנית ההתאבדות. נטען כי חרף הסיכון הממשי כי יתמיד

בתוכנית ויממשה, המערערת הביאה אותו למקום ההתאבדות המיועד.

6. כאשר הגיעו לבניין, המערערת סייעה למנוח לצאת מהמונית והסיעה אותו בעודו ישוב על כיסא הגלגלים למעלית. השניים עלו לקומת הגג (קומה 10). בהגיעם, המערערת ביקשה משני גברים שהיו במקום לסייע לה להעלות את המנוח במדרגות המובילות לגג. משנענו לבקשתה – אחד נשא את המנוח בידיו והשני העלה את כיסא הגלגלים.

7. על אף שגובה הגדר המקיפה את הגג (כ-125 ס"מ) עודנו "מאפשר קפיצה מעליו בלא קושי רב" (כלשון כתב האישום), המערערת הותירה את המנוח בסמיכות לגדר והלכה מן המקום לרכוש שתיה. מספר דקות לאחר מכן המנוח קפץ למותו מגג הבניין.

תמצית הכרעת הדין

8. בית המשפט המחוזי תחם את הכרעת הדין למספר סוגיות מרכזיות אותן אסקור להלן. ראשונה – מידת הקונקרטיות של תוכנית ההתאבדות המשותפת. בעוד שהמדינה טענה כי מדובר בתוכנית התאבדות מגובשת, ההגנה טענה כי זו הייתה רק אחת מכמה תוכניות אלטרנטיביות. לצורך ההכרעה במחלוקת, בית המשפט המחוזי הפנה לדברי המערערת בהודעתה במשטרה ביום האירוע. בהודעתה זו המערערת אישרה כי השניים תכננו להתאבד יחד, וכי התכנון כלל מקום וזמן ספציפיים, אולם היא פחדה מלממש את שתוכנן. המערערת מסרה פרטים אלו ביום האירוע מספר שעות לאחר המקרה, טרם נחקרה באזהרה וחזרה עליהם בחקירתה השנייה ובמידה מסוימת גם בעדותה בבית המשפט.

בית המשפט המחוזי, לאחר ניתוח ראיות אלו בשילוב ראיות נוספות, קבע כי התוכנית האמורה החלה כרעיון כללי להתאבד והתגבשה בימים שקדמו לאירוע לכדי תוכנית קונקרטית שלפיה יגיעו לגג הבניין "ויחליטו שם האם זו תהיה יציאה לצורך התאווורות או שיתאבדו שם [...]". (פסקה 47 להכרעת הדין). לצד זאת, הקפיד בית המשפט המחוזי להבהיר כי לא נעלם מעיניו שבשיחות בין המערערת למנוח ניכרת "אמביוולנטיות" ומדי פעם התכנון כלל יציאה לצורך שתיית אלכוהול או תיאור תוכניות חלופיות להתאבדות.

מלבד זאת, צוין כי המערערת התראיינה לעבודה חדשה ביום האירוע וכי חומר הראיות מלמד שהמוטיבציה לתוכנית ההתאבדות לא הייתה "סימטרית" בין המערערת

למנוח. המנוח הוא שהעלה לדיון את רעיון ההתאבדות בשיחות הטלפון שנערכו בין השניים והוא היה מבוגר מהמערערת ונחוש יותר בכוונתו להתאבד.

9. הסוגיה השנייה לה נדרש בית המשפט המחוזי הוגדרה כ"יסוד הנפשי בעבירות הסיוע להתאבדות". במקרה דנן נקבע כי מודעות המערערת לטיב המעשה ונסיבותיו נלמדת מכך ש"מרבית" תוכנית ההתאבדות יצאה לפועל – ובכלל זה היציאה מבית החולים בסיוע העובד, הנסיעה במונית לבניין וההגעה לגג, העולים כדי מעשי סיוע אשר אפשרו למנוח להתאבד.

באשר למודעות המערערת לאפשרות התרחשות התוצאה – שהוגדרה על ידי בית המשפט המחוזי כהתאבדות המנוח – נקבע כי זו נלמדת, בראש ובראשונה, ממודעות המערערת לניסיון ההתאבדות הקודם של המנוח ולנחישותו להתאבד; מכך שסיפורה לרופאיה כי ניסתה להניא את המנוח מלקפוץ אך הוא היה איתן בדעתו; ובעיקר, מן העובדה שהשניים הגיעו לגג הבניין מתוך מחשבה ש"אולי יתאבדו". עוד צוין, כי התכנון המוקדם של השניים כלל שתיית אלכוהול טרם ההתאבדות, כך שעצם העובדה שהמערערת ירדה לקנות שתייה מראה על המשך ההתרחשות הצפוי.

בית המשפט המחוזי הדגיש, גם בהיבט זה, כי לא נעלם מעיניו שהמערערת צפתה אפשרות שתצליח לשכנע את המנוח שלא להתאבד, ואף קיוותה שכך יהיה, אולם ניכר כי במקביל לכך חששה מהאפשרות שהמנוח יממש את התוכנית ויקפוץ מהגג. עוד הודגש, בין היתר, שכאשר המערערת ירדה מהגג לרכוש שתייה במכולת ביקשה מעוברי אורח על גג הבניין להשגיח על המנוח, מתוך החשש כי ינצל את העדרה כדי לקפוץ ממנו. בהמשך לכך, כאשר המערערת שמעה בהיותה ברחוב את חבטות הנפילה, הבינה מיד שמדובר במנוח שקפץ אל מותו. מכך, למד בית המשפט המחוזי כי האפשרות שהמנוח יתאבד נראתה למערערת כאפשרות סבירה בהחלט גם במצבו, כאשר רגליו מגובסות, וגם לאחר שהבטיח למערערת שלא יקפוץ מהגג בהעדרה.

10. בית המשפט המחוזי נדרש בשלב זה לסוגיה שלישית – חוות הדעת שהוגשו מטעם ההגנה. לא הייתה מחלוקת בין הצדדים על כשירות המערערת לעמוד לדין ואחריותה למעשיה, בעקבות הסתכלות פסיכיאטרית שעברה וחוות דעתו של הפסיכיאטר המחוזי. בראי זאת, בית המשפט הוסיף וסקר את חוות הדעת הרפואיות השונות שהוגשו בעניינה של המערערת, שבאמצעותן טענה כי מצבה הרגשי והקוגניטיבי הקשו עליה להבין את רצינות כוונתו של המנוח לשלוח יד בנפשו.

בחווות הדעת הראשונה שנערכה בעניינה של המערערת על ידי גב' אמירה גרינברג כגן [2/נ] תואר כי מאבחון דיאגנוסטי שנערך לה בחודש פברואר 2019 עולה כי אישיותה ילדותית ולא מגובשת ורמת האינטליגנציה שלה גבולית, דבר המשליך על מצבה הרגשי והופך אותה להיות מועדת לניצול על ידי אחרים. לדעת עורכת חוות הדעת המערערת סובלת מהפרעת דחק חבלתית (הידועה כ-PTSD), והיא לא הייתה מסוגלת לקלוט ולהבין אספקטים רבים בדינמיקה שבינה לבין המנוח.

חוות דעת נוספת שהוגשה בעניינה של המערערת נערכה על ידי ד"ר עזרד גולד. בהתייחס לחוות דעת זו צוין כי היא כוללת מסקנות משפטיות מובהקות אשר אין זה מתפקידו של ד"ר גולד, בתור פסיכיאטר, לקבוע. נקבע כי חוות הדעת כוללת טעויות משפטיות ומשקלה "נמוך ביותר". בית המשפט המחוזי הוסיף וסקר את האבחון הפסיכו-דיאגנוסטי שנערך למערערת, ולפיו קיים חשד שהיא סובלת מהפרעת אישיות גבולית, וכי היא בעלת תפקוד בטווח הגבולי בתחום הקוגניטיבי ובתחום המילולי.

11. בית המשפט המחוזי הסיק, מכלל נתוניה הרפואיים של המערערת וחוות הדעת, כי המערערת לא סבלה בעת האירוע מ"מחלת נפש" כהגדרתה בחוק. בהתאם, נקבע כי לא עלה בידי ההגנה לבסס טענה להחלת הגנת אי שפיות הדעת (סעיף 34 לחוק), בין היתר מאחר שבחוות הדעת לא היה כדי ללמד על חשד להפרעה פסיכוטית מסוג כלשהו.

באשר להשפעת מצבה הנפשי של המערערת על מודעותה, נקבע כי לא הונחה כל תשתית ראייתית לפגם במסוגלותה להבין כי המנוח מתכוון לקפוץ מהגג. נומק כי מצבה הנפשי ודאי הורע כתוצאה מהאירוע, לכן אשפוזה כעבור כמה ימים אינו מלמד באופן ישיר על מצבה הנפשי ביום האירוע; וכן כי הראיות מלמדות על כך שהמערערת הבינה כי כוונת המנוח להתאבד היא רצינית, על כן ניסתה להניא אותו מלהגיע לגג מלכתחילה ומאוחר יותר אף ביקשה מעוברי האורח על גג הבניין להשגיח עליו. את התייחסותו למצבה הרפואי-נפשי של המערערת חתם בית המשפט המחוזי בדברים הבאים:

"יודגש, כי הנאשמת [המערערת – י' א'] חוותה אירועי ילדות קשים וכן שירות צבאי קרבי בו נתקלה במראות לא פשוטים. לא נעלם מעיניי שמנת המשכל שלה גבולית, שמסוגלותה הרגשית והתפקודית אינן גבוהות ושהיא מתקשה לנהל מערכות יחסים בוגרות. שיקולים אלה, כמו גם דברי אמה של הנאשמת על כך שהתקשתה לשוב לחיים נורמטיביים אחרי האירוע, יבואו לידי ביטוי בדרך המתאימה בגזירת הדין, אך לא שוכנעתי כי הם עולים כדי חסר יכולת של ממש להבין את מעשיה או שהשפיעו

על יכולתה להימנע מעשיית המעשה" (פסקה 66 להכרעת הדין).

12. מכאן לסוגיה הרביעית בהכרעת הדין, היא הסוגיה שניצבת בליבת המחלוקת בערעור שלפנינו – היחס החפצי של המערערת כלפי העבירה. בעוד שלעמדת ההגנה נדרשה "מחשבה פלילית מסוג כוונה", לעמדת המדינה, אשר ייחסה למערערת "קלות דעת" ניתן להסתפק "במחשבה פלילית מסוג פזיזות". בית המשפט המחוזי אימץ את עמדת המדינה, ובחן אם ניתן בנסיבות המקרה להרשיע את המערערת "בעבירת סיוע להתאבדות על דרך של קלות דעת". אציין כבר עתה, כי לא בכדי ציטטתי בפסקה זו מדברי בית המשפט, הואיל ונפלו בהקשר זה מספר אי-דיוקים ועמדת המדינה, כפי שהוצגה בבית המשפט המחוזי, השתנתה שינוי ניכר.

בהכרעת הדין נקבע כי מעשיה של המערערת, שטפלה בהוצאת המנוח מהמחלקה הסגורה בבית החולים באמצעות "סיפור כיסוי", נסעה עמו במונית לבניין, סייעה לו לעלות לגג, בעודה מכירה את עברו הפסיכיאטרי ומחשבתו להתאבד באותו יום – כל אלה מלמדים כי נטלה סיכון בלתי סביר להתאבדות המנוח. זאת, הגם שניסתה לגרום למנוח לשנות את דעתו ולא חפצה במותו.

13. בצד קביעות אלו, נדחו טענות המערערת לפטור עקב חרטה (סעיף 28 לחוק); וכך גם ביחס לקיומה של הגנה מן הצדק בשל אכיפה ברונית – נוכח אי-העמדתם לדין של מי מבין הצוות הרפואי וחריגות הגשת כתבי אישום בעבירת סיוע להתאבדות. המערערת הורשעה כאמור במיוחס לה.

עיקר גזר הדין

14. בית המשפט המחוזי בחן לשם גזירת עונשה של המערערת את תסקירי שירות המבחן בעניינה, תסקיר נפגעי העבירה – בני משפחתו של המנוח, וכן מסמכים שונים שהוגשו כראיות לעונש.

15. בקביעת מתחם העונש ההולם, בית המשפט המחוזי עמד על מרכזיות עיקרון ההלימה כעקרון המנחה בענישה. הודגש כי הערך המוגן שנפגע בעבירת הסיוע להתאבדות, בדומה ליתר עבירות ההמתה, הוא ערך קדושת החיים. צוין כי המערערת אמנם אינה נושאת באחריות למות המנוח כמבצעת עיקרית ואולם היא שנתנה בידו את האמצעים לממש את תוכניתו לשים קץ לחייו.

בהתייחס למדיניות הענישה הנהוגה, הובהר כי אין פסיקה רבה בעבירה זו, וכי הפסיקה הקיימת מתייחסת לנסיבות שונות ומגוונות שאינן דומות למצב שבו המסייעת להתאבדות, המערערת, חוותה אף היא קשיים נפשיים. מלבד זאת, נשקלו התכנון שקדם לביצוע העבירה; מידת ההשפעה של המנוח על המערערת; וניתנה הדעת להגשתה של הצעת חוק שעניינה הפחתת העונש המרבי במקרים של סיוע להתאבדות. עוד התייחס בית המשפט המחוזי לתוצאות ביצוע העבירה.

עוד נקבע, כנסיבה הקשורה לביצוע העבירה, כי המערערת הבינה היטב את השלכות מעשיה למרות מצבה באותה עת; ונדחתה טענתה ל"קרבה לסייג" (סעיף 40ט(א)(9) לחוק) המשליכה על גבולות מתחם העונש ההולם כך שמצבה הנפשי של המערערת יילקח בחשבון בגדרי גבולות מתחם העונש ההולם בלבד. בשים לב לכלל שיקולים אלו, נקבע כי מתחם העונש ההולם בעניינה של המערערת הוא בין 6 חודשי מאסר בפועל, שניתן יהא לרצותם בדרך של עבודות שירות, לבין 24 חודשי מאסר בפועל.

16. בבחינת הנסיבות שאינן קשורות לביצוע העבירה, בית המשפט המחוזי שקל את גילה של המערערת (בת 28 במועד גזר הדין), את העובדה כי זו המעורבות היחידה שלה בפלילים, את נסיבות חייה, נסיבותיה המשפחתיות וכן את החשש כי גזר הדין ירע את מצבה הנפשי. כמו כן, צוין כי המערערת נטלה אחריות על מעשיה במידה מסוימת ושיתפה פעולה עם רשויות אכיפת החוק בשלב החקירה ובהליך המשפטי.

17. בית המשפט המחוזי בחר שלא לאמץ את עמדת שירות המבחן, שלפיה יש להסתפק בהטלת צו שירות לתועלת הציבור בלבד. כנקבע בגזר הדין, המערערת לא עברה הליך שיקום ממשי ובראי עקרון קדושת החיים יש לגזור עליה עונש מאסר בפועל המשקף את חומרת המעשים. עם זאת, נקבע כי יש לקבוע את עונשה ברף התחתון של מתחם העונש ההולם.

בסופו של דיון נגזרו על המערערת: 6 חודשי מאסר בפועל, לריצוי בדרך של עבודות שירות; 18 חודשי מאסר על תנאי, לבל תעבור את העבירה שבה הורשעה במשך 3 שנים מיום גזר הדין; צו מבחן לתקופה של שנה; ותשלום פיצוי למשפחת המנוח בסכום כולל של 10,000 ש"ח.

18. בליבת הערעור הטענה כי בית המשפט המחוזי שגה "שגיאה משפטית יסודית" בהרשעת המערער בעבירה של סיוע להתאבדות, מאחר שלא התגבשה אצלה כוונה לסייע למנוח להתאבד. לפי הנטען הכרעת הדין מבוססת על הבנה שגויה של יחסי הגומלין שבין עבירה הסיוע ה"רגילה" (סעיף 31 לחוק) לבין עבירת הסיוע להתאבדות, הבנה שהובילה לקביעה כי די ביסוד נפשי של קלות דעת כלפי האפשרות לסייע.

על פי הנטען, עבירת הסיוע הכללית דורשת יסוד נפשי מובהק של כוונה לסייע למבצע העבירה העיקרי. הפסיקה הנהוגה ביחס לעבירת הסיוע להתאבדות, בדומה לעבירת סיוע נוספות הקבועות בחלק הספציפי של החוק, אינה מבחינה בינה לבין עבירת הסיוע הכללית ביחס ליסוד הנפשי הנדרש בהן. היינו, זו גם זו מחייבות כוונה לסייע. ואולם, בית המשפט המחוזי שגה בקביעתו כי בשונה מכלל עבירות הסיוע, המחייבות יסוד נפשי של כוונה, בעבירת הסיוע להתאבדות ניתן להסתפק ביסוד נפשי של פזיזות.

19. באי-כוח המערער הרחיבו ותיארו כי יש לדרוש מחשבה פלילית של כוונה גם בשל מאפייניה הייחודיים של העבירה, מיקומה בהקשר הרחב של דיני העונשין והחשיבות שבשמירה על מדרג נורמטיבי והרמוניה חקיקתית.

20. באשר לאפשרות להחיל את הלכת הצפיות בנסיבות העניין, נטען כי קביעותיו העובדתיות של בית המשפט המחוזי לאורך הכרעת הדין מלמדות שלא ניתן להחיל במקרה זה את כלל הצפיות, המחייב צפיות ברמה של "קרבה לוודאי". זאת, בעוד שגם לשיטת בית המשפט המחוזי המערער לא צפתה ברמה הנדרשת שהמנוח ישים קץ לחייו וכי היא מסייעת לו לצורך כך. כך למשל, הפנו באי-כוח המערער לתגובתה הראשונית לאירוע אשר שיקפה הפתעה והלם, באופן אשר אינו מתיישב עם קביעה כי צפתה התרחשות זו.

21. באי-כוח המערער הוסיפו וטענו כי גם אם תאומצנה קביעות בית המשפט המחוזי כי ניתן להסתפק ביסוד נפשי של פזיזות, לא הוכחה מודעות המערער ברמה הסובייקטיבית ליסוד העובדתי של העבירה. בהקשר זה נטען כי בית המשפט המחוזי כרך יחד, באופן שגוי, את המודעות הסובייקטיבית של המערער יחד עם הציפייה הנורמטיבית, באופן אשר טשטש את ההבחנה שבין מודעות לרשלנות.

22. המערערת משיגה גם על קביעת בית המשפט המחוזי שלפיה הייתה לה מודעות בפועל לכך שהמנוח מתכוון לקפוץ מהגג. לפי הנטען, מהערכות אנשי המקצוע שבדקו את המערערת עולה כי יש לה מוגבלויות משמעותיות מאוד, במגוון בחינות, אשר תחמו את גבולות תודעתה והשפיעו במידה מכרעת על יכולתה להבין בזמן אמת את כוונת המנוח. כמו כן, צוין כי ביום 19.5.2023 הוכר על ידי ועדה של הביטוח הלאומי כי המערערת סובלת מ-PTSD, ונקבעה לה נכות בשיעור של 40% למשך שנתיים.

בהמשך לכך, נטען כי בית המשפט המחוזי לא ייחס משקל מספק לתמונה שהוצגה לפניו ביחס למגבלותיה של המערערת באותה העת והשלכותיהן על התקיימות היסוד הנפשי; וכי בית המשפט המחוזי לא הסיק את המסקנה המשפטית המתבקשת מכך שהכיר מבחינה עובדתית ב"אמצעי הזהירות" שאותם המערערת נקטה.

23. באי-כוח המערערת הוסיפו ונטענו כי בית המשפט המחוזי לא ייחס משקל משמעותי לפערי הכוחות המובהקים בין המנוח למערערת ולטענתה כי הלה הטעה אותה ותמרן אותה לכך שתוביל אותו לממש את רצונו להתאבד; וכי המערערת האמינה לו בלב שלם כי אינו מתכוון להתאבד עד כדי כך שחשה נבגדת כאשר הבינה את שהתרחש.

על כן, לעמדתם יש לקבוע שהמערערת לא הייתה מודעת בפועל לטיב ההתנהגות המסייעת ולכך שהמנוח עתיד להתאבד, באופן המנתק את הקשר הסיבתי המשפטי בין עליית השניים לגג לבין התאבדות המנוח.

24. מלבד זאת, נטען כי יש ליישם בנסיבות העניין את דוקטרינת ההגנה מן הצדק, משני טעמים. ראשון: לעמדת באי-כוח המערערת, הסיבה להבחנה בחוק בין המתאבד לבין המסייע להתאבדות נעוץ בכך שבעוד שהמתאבד במצוקה, המסייע אינו במצוקה. בענייננו, בהינתן מצבה של המערערת, נטען כי לא קיים אותו "פער כוחות" הואיל וגם היא הייתה במצב של מצוקה נפשית קשה. שני: נוכח חריגות ההעמדה לדין בגין עבירה של סיוע להתאבדות בכלל, ובנסיבות הקיימות בפרט, בהינתן נסיבותיה של המערערת ובהתחשב במחדלם של רפואי בית החולים ואי-ההקפדה על נהלי היציאה מהמחלקה הם שהובילו לתוצאה הטרגית.

25. באופן חלופי, ביחס לטענה לחומרת העונש, נטען כי נכון היה לאמץ את המלצת שירות המבחן ולהסתפק בהטלת צו שירות לתועלת הציבור בלבד. בפרט, נוכח החשש כי המערערת לא תצליח לעמוד בדרישותיו של עונש מאסר לריצוי בדרך של עבודות שירות, אשר יופקע כך שיהא עליה לרצות עונש מאסר מאחורי סורג וברית. הודגש, בין

היתר, כי בעקבות הרשעתה המערערת איבדה את מקום עבודתה וכי בשים לב למאמציה לייצב את מצבה הנפשי קיים בעניינה סיכוי ממשי לשיקום המצדיק סטייה לקולה ממתחם העונש ההולם.

26. מנגד, המשיבה טענה כי דין הערעור להידחות על שני חלקיו. המשיבה שינתה את עמדתה מהעמדה שהוצגה בבית המשפט המחוזי, כאשר כעת גם לשיטתה חלים על עבירת ה"סיוע להתאבדות" הדינים הכלליים שבחוק העונשין. בהתאם, המשיבה סבורה אף היא כי יש להוכיח "כוונה לסייע". עם זאת, הודגש כי אין דרישה או צורך כי המערערת תרצה בהתאבדות המנוח בפועל, די בכך שהמערערת ביצעה את המעשים שאיפשרו והקלו על ההתאבדות, הייתה חלק מגיבוש התוכנית, הבינה כי מעשיה מקדמים את המנוח בביצועה וכי קיימת אפשרות שהמנוח יקפוץ מהגג. באופן זה, המערערת סייעה למנוח להתאבד, גם אם לא רצתה במותו.

27. את השינוי בעמדתה המשפטית הסבירה המדינה במספר נימוקים: תחילה, הוסבר כי עמדה שלפיה נדרש להוכיח את יסודות הסיוע לפי סעיף 31 לחוק היא נכונה יותר, בשים לב לתכלית תיקון 39 לחוק ומהות העבירה המדוברת. עוד נומק כי עמדה זו תואמת את המצב המשפטי הקיים, במסגרתו רק חלק מהרפורמה בעבירות ההמתה עוגנה, באופן שסיוע להתאבדות ושידול להתאבדות כרוכים יחד, ובצדס עונש מרבי של 20 שנות מאסר בפועל.

28. בהתאם, לטענת המשיבה היסוד הנפשי הנדרש לשם הרשעה בעבירת סיוע להתאבדות כולל שלושה רכיבים – מודעות לטיב ההתנהגות המסייעת, מודעות לכך שהמבצע העיקרי מבצע או עומד לבצע את העבירה העיקרית ומטרה לסייע. מבחינת "מטרה לסייע" יש להראות שהמעשים שבוצעו נועדו לסייע, לאפשר או להקל על מימוש תוכנית ההתאבדות. על כן, העובדה שהמערערת לא רצתה בהתאבדות המנוח אינה שוללת את התקיימות היסוד הנפשי הנדרש. כאשר לתחולת הלכת הצפיות (סעיף 20(ב) לחוק), חידדה המשיבה כי לא נדרשת קרבה לוודאות שהמנוח יקפוץ למותו, אלא מודעות לכך שהמעשים שהמערערת ביצעה עלולים לתרום או לאפשר את ההתאבדות. כלומר, קרבה לוודאות ביחס למעשי הסיוע.

29. על בסיס תשתית משפטית זו, המשיבה מפנה לקביעות בית המשפט המחוזי במישור העובדתי, ובהן הקביעות בדבר קונקרטיות תוכנית ההתאבדות. לעמדת המשיבה, כלל דרישות היסוד הנפשי התקיימו. צוין כי התקיימה גם מודעות המערערת לאפשרות קרות התוצאה – כי המנוח יתאבד, לפי ידיעתה והכרתה את ניסיון ההתאבדות

הקודם, נחישותו להתאבד והעובדה כי השניים הגיעו לגג באותו יום מתוך מחשבה שאולי יתאבדו.

באשר למצבה הנפשי הספציפי של המערערת, הודגש כי היא נמצאה כשירה ואחראית למעשיה, וכי כלל לא הוכחו "מחלת נפש" או חשד להפרעה פסיכוטית אף לפי חוות הדעת שהוצגו על ידי ההגנה. המשיבה מפנה גם לקביעות בית המשפט על מודעות המערערת, גם בראי מצבה הנפשי והקוגניטיבי, ובכלל זה הקביעה כי המערערת הבינה היטב שקיים סיכוי שהמנוח יקפוץ מהגג באותה עת שבה הותירה אותו לבדו. עוד נומק, כי כל אותם נתונים אישיים ייחודיים של המערערת, מקומם להישקל במסגרת גזירת הדין.

המשיבה מוסיפה כי הוכחה גם כוונת המערערת לסייע, גם אם לא רצתה במותו של המנוח. לפי הנטען, לשניים הייתה תוכנית התאבדות ברורה אשר המערערת עשתה מעשים אקטיביים על מנת לאפשר את מימושה, בעודה מודעת לעובדה כי המנוח ניסה להתאבד והוא נחוש לנסות בשנית; וכאשר הבינה כי בהגיעם לגג הוא עלול לממש את כוונתו.

30. בהינתן עמדת המשיבה המעודכנת, ניתנה למערערת האפשרות להגיב לה. לטענת המערערת, השינוי האמור בעל משמעויות במספר רובדים – ברובד הפרוצדוראלי, מדובר בשינוי עמדה ליבתי בשלב הערעור, המהווה שינוי חזית פסול; וברובד המהותי, לא ניתן לבסס יסוד נפשי של כוונה מתוך הכרעת הדין של בית המשפט המחוזי ואף לא להחיל את הלכת הצפיות כתחליף לכוונה. לפי הנטען, עמדת המשיבה העדכנית עושה שימוש סלקטיבי בקביעות בית המשפט המחוזי בניסיון לבסס מסקנה מחמירה מכפי שנקבע – שלפיה ניתן לקבוע כי התקיים יסוד נפשי של כוונה. המערערת אף עומדת על כך שלא ניתן לעשות שימוש בנסיבות העניין בהלכת הצפיות.

דיון והכרעה

סיוע להתאבדות – מסגרת נורמטיבית

31. העבירה הקבועה בסעיף 302 לחוק העונשין היא עבירה חריגה, בהיותה מפלילה עבירה נגזרת כאשר הביצוע העיקרי של העבירה כלל אינו מהווה עבירה פלילית. שהרי, לא רק שהדין אינו מטיל אחריות, מטבע הדברים, על מי שהצליח להתאבד, גם ניסיון התאבדות אינו מהווה עבירה (בועז סנג'רו ביקורת דיני העונשין הישראליים 210 (2020)

(להלן: סנג'רו, ביקורת דיני העונשין)). מאחר שלא תמיד כך היו פני הדברים אסקור בתמצית את הרקע לחקיקת סעיף 302 לחוק, אשר הוביל לנוסחו הקיים.

32. מקורה של עבירת ה"סיוע או שידול להתאבדות" בדין הישראלי בסעיף 225 לפקודת החוק הפלילי, 1936 (להלן: הפקודה). נוסחו המחייב של הסעיף באותה עת, כפי שנכתב בשפה האנגלית, קבע כך:

225(1) Any person who attempts to kill himself is guilty of a misdemeanour.

(2) Abetting suicide: any person who (A) procures another to kill himself Or; (B) counsels another to kill himself and thereby induces him to do so Or; (C) aids another in killing himself is guilty of a felony and is liable to imprisonment for life.

33. עבירה זו, בתרגומה לעברית, אשר כותרתה הייתה "נסיון וסיוע לאיבוד לדעת" הופיעה בפקודה בנוסח זה:

225. (1) כל המנסה להרוג את עצמו יאשם בעוון.
(2) כל אדם - (א) המשדל אדם שיאבד עצמו לדעת; או (ב) מיעץ לאדם אחר לאבד עצמו לדעת ובעצתו הוא מפתהו לכך; או (ג) מסייע לאדם אחר לאבד עצמו לדעת, יאשם בפשע ויהא צפוי למאסר עולם.

34. משמע, בנוסף לאיסור הרחב החל למשל על "ייעוץ" לצד "שידול", נקבע עונש המאסר החמור ביותר בספר החוקים – עונש של מאסר עולם. העבירה גם כללה איסור פלילי רחב יותר, כאשר סעיף 225(1) הטיל איסור פלילי באופן ישיר על אירוע שבו אדם מנסה ליטול את חייו שלו.

35. מנקודת זמן זו החלה מגמת צמצום. בשלב ראשון, בוטלה בשנת 1966 עבירת הניסיון להתאבדות כאשר סעיף 225(1) לפקודה נמחק מספר החוקים (חוק לתיקון פקודת החוק הפלילי (מס' 28), התשכ"ו-1966, ס"ח 64, 68). ביטול העבירה לא נועד לבטא הכרה חברתית בזכותו של אדם ליטול את חייו, אלא לשקף מסקנה חברתית כי המשפט הפלילי אינו הדרך המתאימה להתמודד עם אלו המבקשים לשים קץ לחייהם (רות קנאי "הסכמת נפגע במשפט הפלילי" משפטים כט 389, 409 (תשנ"ח-תשנ"ט)). התפתחות משמעותית נוספת חלה כעשור לאחר מכן, במסגרת חקיקת חוק העונשין בשנת 1977, עת נוסח הסעיף מחדש והתגבש בנוסחו הנוכחי, המורה כך:

302. המביא אדם לידי התאבדות, בשידול או בעצה, או מסייע אדם להתאבד, דינו - מאסר עשרים שנים.

36. גם לאחר חקיקת תיקון מס' 39 (חוק העונשין (תיקון מס' 39) (חלק מקדמי וחלק כללי), התשנ"ד-1994) (להלן: תיקון 39), עבירה זו, חרף היותה עבירת סיוע ספציפית, נותרה על כנה, בין היתר מאחר שהמחוקק נדרש לקבוע במפורש כי סיוע לפעולה שאינה בלתי חוקית (התאבדות) יהווה עבירה (יורם רבין ויניב ואקי דיני עונשין א 638 (מהדורה שלישית 2014) (להלן: רבין וואקי)).

37. על כן, היקף האיסור צומצם בהדרגה והופחת גם העונש המרבי שבצדו (ממאסר עולם למאסר בן עשרים שנים). בהינתן זאת, ובהמשך לאותה מגמה, ניתן להציף סימני שאלה מסוימים באשר להפללת מעשה המסווג כ"סיוע" להתאבדות. סימן שאלה משמעותי יותר ראוי להציב ביחס לחומרת העונש המרבי הקבוע בצד העבירה – 20 שנות מאסר בפועל.

עונש מרבי זה, על חומרתו המופלגת, זהה בעקבות הרפורמה בעבירות ההמתה לעונש המרבי של אדם המבצע עבירה של המתה בנסיבות של אחריות מופחתת (לפי החלופות שבסעיפים 301ב(ב) ו-301ב(ג) לחוק) וכפול מעונשו המרבי של מי שסייע לביצוע עבירת רצח לפי סעיף 300(א) לחוק (ראו: יוסף אלרון ועומר רזין עבירות המתה: החוק והפסיקה 176 (2025) (להלן: אלרון ורזין)). במידה רבה, אין מדובר בקושי חדש, מאחר שגם לפני הרפורמה בעבירות ההמתה עונש מרבי זה היה זהה לעונש שנקבע בצד עבירת ההריגה (סעיף 298 לחוק בנוסחו הקודם לרפורמה בעבירות ההמתה).

38. ואכן, מצב דברים בעייתי זה לא נעלם מעיני מעצבי הרפורמה בעבירות ההמתה. בשלב ראשון, התלבטו חברי הצוות שבחן את יסודות עבירות ההמתה, באשר לאפשרות לבטל את העבירה של סיוע להתאבדות. אולם, הצוות השתכנע כי אין לעשות זאת, בין היתר "מפאת הצורך לתת ביטוי הולם לערך של חיי אדם, במיוחד ערך חייהם של מי שטעונים דאגה חברתית מיוחדת, כגון אנשים הנתונים במצוקה נפשית או אחרת" (הצוות לבחינת יסודות עבירות ההמתה דין וחשבון 45 (2011) (להלן: דו"ח הצוות)).

עוד הוצע לפצל בין מעשה שידול להתאבדות לסיוע להתאבדות ולקבוע עונשים מרביים מופחתים באופן משמעותי בהשוואה למצב הנוכחי. כך, הוצע כי בגין שידול להתאבדות ניתן יהא לגזור עונש מרבי של 14 שנות מאסר בפועל, ואילו העונש המרבי במקרים של סיוע להתאבדות יהיה עונש של כ-7 שנות מאסר בפועל (שם, בעמ' 45-64).

כלומר, כמעט שליש מהעונש המרבי הקבוע כיום (להרחבה, ראו: אלרון ורזין, בעמ' 187-188).

כוונה מפורשת זו נכללה גם בהצעת החוק הממשלתית (ראו: דברי ההסבר להצעת חוק העונשין (תיקון מס' 124) (עבירות המתה), התשע"ו-2015, ה"ח 166, 178-177)). אחר כל זאת, וחרף השאיפה המוצהרת לשנות את העונש הקבוע בצד העבירה, הסעיף נותר כפי שהיה – "[...] לעניין עבירה זו, בדומה לעבירות נגזרות נוספות, אי-הסדרתה ברפורמה בעבירות המתה לא נבעה מהסתייגות מפורשת של המחוקק, אלא מכך שעבודת ועדת החוקה חוק ומשפט נקטעה בשל התפזרות הכנסת ה-20" (אלרון ורזין, בעמ' 188).

ניתוח יסודות העבירה

39. כמסקנה ראשונה ומתבקשת, אשר לאור השינוי בעמדת המשיבה במסגרת הערעור איננה עוד במחלוקת, יש להבהיר כי הוראות החלק הכללי של חוק העונשין מתפרסות גם על סעיף 302 לחוק (גבריאלי הלוי "האחריות הפלילית של הצוות הרפואי והמוסד הרפואי למותו של החולה הנוטה למות" משפט רפואי וביו-אתיקה 1, 65, 83 (2008) (להלן: הלוי, האחריות הפלילית של הצוות הרפואי)), בדומה לעבירות נגזרות ספציפיות אחרות (למשל: סעיף 305 לחוק העונשין; ראו: ע"פ 3312/19 מדינת ישראל נ' אבו גודה, פסקה 16 (22.1.2023)). כלומר, יש להחיל את סעיף 31 לחוק, המגדיר מסייע כ"מי אשר, לפני עשיית העבירה או בשעת עשייתה, עשה מעשה כדי לאפשר את הביצוע, להקל עליו או לאבטח אותו, או למנוע את תפיסת המבצע, גילוי העבירה או שללה, או כדי לתרום בדרך אחרת ליצירת תנאים לשם עשיית העבירה, הוא מסייע". וכך גם את סעיף 19 לחוק, הקובע "דרישת מחשבה פלילית"; ועמו גם את סעיף 20 לחוק, המגדיר את רכיביה של אותה מחשבה פלילית, במישור ההכרתי ובמישור החפצי.

40. בהתחשב במסקנה זו, לצורך בחינת היסודות השונים של סעיף 302 לחוק נדרשים אנו לקבוע אם חלופת הסיוע שבסעיף זה היא עבירת "תוצאה" או עבירת "התנהגות". לשם כך יש להרחיב מעט את היריעה.

היסוד העובדתי בעבירה פלילית מורכב משלושה סוגי רכיבים – התנהגות, נסיבה ותוצאה (סעיף 18(א) לחוק). רכיב תוצאתי אינו נדרש בכל העבירות הפליליות, אלא רק בעבירות שבהן הוא נמנה בהגדרת העבירה. אותן עבירות, המכונות "עבירות תוצאה", מותנות בגרימת תוצאה מסוימת או האפשרות לגרום אותה. ההגדרה המקובלת

לתוצאה היא פגיעה כלשהי באובייקט פיסית-מוחשי המנוי בהגדרת העבירה, אשר נפקותו היא פגיעה קונקרטית בערך המוגן על ידי איסור העבירה (רבין וואקי, בעמ' 287; ראו גם הגדרתו של פרופ' בועז סנג'רו – "[...] גרימת נזק פיזי לאובייקט פיזי" (סנג'רו, ביקורת דיני העונשין, בעמ' 101); וכן רע"פ 4827/95 ה.ג. פולק בע"מ נ' מדינת ישראל, פ"ד נד(2) 97, 107 (1997)).

מבחינה מהותית, בעוד שבעבירות תוצאה המחוקק ביקש למנוע את התוצאה המזיקה המנויה בהגדרת העבירה, עבירות התנהגות שמות את הדגש על מניעת ההתנהגות הפסולה (רבין וואקי, בעמ' 290). על פי רוב, ההבחנה בין עבירת תוצאה לעבירת התנהגות היא ברורה וחדה. אולם, לא אחת ביחס לעבירה זו או אחרת מדובר בהבחנה מורכבת ומעוררת מחלוקת (ראו למשל: ע"פ 2103/07 הורוביץ נ' מדינת ישראל (31.12.2008); ע"פ 8573/96 מרקדו נ' מדינת ישראל, פ"ד נא(5) 481 (1997)).

41. אפנה לרובד נוסף שבו יש ליישם הבחנה זו. פרק ה' לחוק מגדיר "עבירות נגזרות" – ובהן "משדל" ו"מסייע" (סעיפים 30 ו-31 לחוק, בהתאמה). במאמר מוסגר יוער, כי גם בהיבט זה בולטת חריגות סעיף 302 לחוק, בשל העובדה כי הוא כורך יחדיו תחת אותו סעיף שתי צורות נגזרות שונות מבחינת היקף האחריות הפלילית, היסוד העובדתי והנפשי וכן מבחינת העונש המרבי (השוו בין סעיף 32, הקובע את עונשו המרבי של המסייע; לבין עונשו של המשדל, כנגזר מסעיף 34 לחוק).

42. תחילה למאפייני עבירת הסיוע. עבירה זו היא עבירת התנהגות (ע"פ 320/99 פלונית נ' מדינת ישראל, פ"ד נה(3) 22, 32 (2001) (להלן: עניין פלונית)). הגם שהיא מהווה עבירה נגזרת ביחס לעבירה העיקרית שבוצעה, זוהי עבירה עצמאית הכוללת יסוד עובדתי ויסוד נפשי בפני עצמה.

היסוד העובדתי בסיוע לדבר עבירה הוא התנהגות, שיש בה כדי לסייע לביצוע העבירה (כאמור בסעיף 31 לחוק; וראו גם: ע"פ 3/10 אוחנה נ' מדינת ישראל, פסקה 220 (27.12.2012)). במישור עיתוי הסיוע, נדרש כי המעשה יתרחש לפני עשיית העבירה או בשעת עשייתה (מצב של סיוע לאחר ביצוע העבירה נכלל בגדרי סעיף 260 לחוק); וכנסיבה נוספת, נדרש תחילת ביצוע על ידי העבריין העיקרי. היינו, השלמת העבירה העיקרית אינה תנאי הכרחי.

43. בשונה מעבירת הסיוע, עבירת השידול היא תוצאתית, בהיותה מחייבת קביעתו של קשר סיבתי בין ההתנהגות המשדלת לבין תחילת ביצוע העבירה (ע"פ 8469/99

אסקין נ' מדינת ישראל, פ"ד נה(2) 65, 80 (2001)). בספרות המשפטית נכתב על הבחנה זו שבין השידול לסיוע:

"[...] בניגוד לעבירה הנגזרת של שידול, שהינה תוצאתית, אין צורך להוכיח קשר סיבתי בין ההתנהגות המסייעת לבין ביצועה של העבירה על ידי המבצע העיקרי. לכן, ראובן ייחשב כמסייע לרצח אם נתן לשמעון אקדח לצורך ביצוע הרצח בכוונה לסייע לו לבצע את הרצח. ואין נפקא מינה אם שמעון ניגש לבצע את הרצח אך מעולם לא השלימו או שביצע את הרצח, בסופו של דבר, באמצעות סכין ולא באמצעות האקדח של ראובן. [...] הסיוע הוא עבירה התנהגותית, וכל קשר סיבתי בין המעשה המסייע להשלמת העבירה העיקרית אינו נדרש בהכרח" (רבין וואקי, בעמ' 630).

44. מן ההבדל המשמעותי מבחינת היסוד העובדתי של עבירות תוצאה לעבירות ההתנהגות נגזר הבדל גם במבנה היסוד הנפשי.

היסוד הנפשי של עבירת הסיוע טומן בחובו שלושה רכיבים: מודעות לטיב ההתנהגות המסייעת; מודעות לכך שהמבצע העיקרי מבצע או עומד לבצע את העבירה העיקרית; ומטרה או תכלית לסייע למבצע העיקרי (ע"פ 9826/05 מחאג'נה נ' מדינת ישראל, פסקה 9 (9.7.2008)). ביחס לשני הרכיבים הראשונים די ב"עצימת עיניים" – "רואים אדם שחשד בדבר טיב ההתנהגות או בדבר אפשרות קיום הנסיבות כמי שהיה מודע להם, אם נמנע מלבררם" (סעיף 20(ג)(1) לחוק). ואילו הרכיב השלישי ניתן להשלמה באמצעות "הלכת הצפיות" (ע"פ 8606/22 ורדיניאן נ' מדינת ישראל, פסקה 57 (8.9.2024)).

45. אלו הוראות הדין הכללי בחוק העונשין. מתבקש אפוא לשאול – האם ההיבטים החריגים המסוימים הקיימים בסעיף 302 מצדיקים פרשנות הסוטה מכלל זה? סעיף 31 לחוק, המגדיר מיהו "מסייע" ומתייחס לעשיית "עבירה". כאמור, ניתן להסתפק בתחילת ביצועה של אותה "עבירה" (עניין פלוני, בעמ' 31-32), כך שאין צורך בהשלמתה. על פניו עלול להתעורר קושי מסוים בהחלת סעיף 31 לחוק מאחר שהתאבדות אינה מהווה "עבירה". בכל זאת, סעיף 302 לחוק נוקט במילה "מסייע", ואין הוא אלא מקרה פרטי של סיוע. אין בחוק העונשין כל עוגן לפרשנות חלופית למונח "מסייע" מלבד ההגדרה המופיעה בסעיף 31 לחוק (וראו: סעיף 34 כג לחוק). אזכיר גם כן, כי הצדדים מסכימים בהליך זה, לאחר שהמשיבה שינתה מעמדתה כפי שהובעה בבית המשפט המחוזי, כי הוראות החלק הכללי של חוק העונשין חלות גם על סעיף 302 לחוק.

46. במסגרת ההליך בבית המשפט המחוזי הצדדים היו תמימי דעים כי סעיף 302 הוא עבירה תוצאתית. לטעמי, הנחה זו, שעליה התבסס גם בית המשפט המחוזי, מוטלת בספק רב. סעיף 302, כורך יחדיו כאמור שתי צורות נגזרות – שידול וסיוע. נכון ומוצדק כי ההבדל הכללי ביניהן יבוא לידי ביטוי בשתי החלופות הספציפיות שנכללות בסעיף 302. כלומר, חלופת השידול מחייבת התגשמות תוצאה, ואילו חלופת הסיוע אינה. עמדה זו הובעה זה מכבר גם בספרות המשפטית:

”חלופת הסיוע אינה תוצאתית ואינה מותנית בהתקיימותה של תוצאת ההתאבדות בפועל, שכן הסיוע הכללי לדבר-עבירה אינו מותנה בהתרחשותה של תוצאה כלשהי. משום כך, בין אם צלחה ההתאבדות ובוצעה בפועל ובין אם לאו, ניתן יהיה להטיל אחריות פלילית בגין סיוע להתאבדות [...] חלופת הסיוע, בהיותה בלתי מותנית בהתרחשותה של תוצאה כלשהי, דורשת רכיב נפשי קוגניטיבי (הכרתי) בלבד ביחס לרכיבי היסוד העובדתי בה. כך, נדרשת מודעות להתנהגות (טיב מעשה הסיוע) ולנסיבות (המסתייע הוא אדם). בנוסף, תידרש בחלופת הסיוע להתאבדות מחשבה פלילית מיוחדת (”כוונה מיוחדת”) ביחס למטרת הסיוע (לאפשר את ההתאבדות, להקל עליה, לאבטחה וכיוצא באלה). בכך מושוות דרישת יסודות חלופת עבירת השידול או הסיוע להתאבדות לדרישות השידול לדבר-עבירה ולדרישות הסיוע לדבר-עבירה בהתאמה, תוך התאמה להוראות דיני העונשין הכלליים בעניין” (הלוי, האחריות הפלילית של הצוות הרפואי, בעמ’ 83-85).

47. לצד גישה זו, הובעו עמדות אחרות. בספרו של השופט י’ קדמי, תואר כי ”הגרסה הרואה בעבירה לפי סעיף 302 ‘עבירה תוצאתית’ גברה על רעותה שגרסה במשך שנים ארוכות שהמדובר כאן ב’עבירת התנהגות’”. בהתאם, נדרשת לעמדתו לכל הפחות פזיזות כלפי אפשרות גרימת התוצאה (יעקב קדמי על הדין בפלילים – חוק העונשין – חלק שלישי 1234-1235 (2006)). עמדתו של השופט קדמי, כעמדת המשיבה לפנינו, מבוססת על פסק הדין בע”פ 6568/93 קרוגולץ נ’ מדינת ישראל, פ”ד מט(1) 397 (1995) (להלן: עניין קרוגולץ). באותו העניין, נקבע כי חלופת הסיוע שבסעיף 302 היא תוצאתית, ואולם המחלוקת הייתה ביחס למהי אותה תוצאה – אם נדרש כי מבצע ההתאבדות יממש את ההתאבדות וכי מותו ייגרם לצורך הרשעה בחלופת הסיוע שבסעיף 302 לחוק (כדעת הרוב), או שמא ניתן להסתפק בניסיון התאבדות (כדעת שופט המיעוט).

48. האם קביעות פסק הדין בעניין קרוגולץ מתאימות גם לימינו? פסק הדין בעניין קרוגולץ ניתן לפני כ-30 שנים. חוסר ההלימה בין חלק מן האמור בו לבין הדין כפי שהתפתח בעשרות השנים שלאחר מכן הוא בולט. למשל, כך ניתח השופט מצא את ההכרעה שבין סיווג העבירה כעבירת התנהגות או כעבירת תוצאה:

“אימתי אפוא ישתכלל מעשהו של המסייע (או המשדל) לכלל עבירה מושלמת, על-פי סעיף 302 לחוק העונשין, ואימתי יוגדר מעשהו כניסיון לבצע את העבירה? ועד כמה תלויה ההבחנה, בין צורתה המושלמת לבין צורתה הבלתי מושלמת של העבירה, בעשייתו של מעשה התאבדות – מצדו של הקורבן – או גם בגרימת מותו כתוצאה ממעשה זה? התשובה לשאלות אלו תלויה בסיווגה של עבירת הסיוע להתאבדות: האם זו עבירה התנהגותית או תוצאתית? ואם עבירה תוצאתית היא, איזוהי התוצאה המהווה יסוד חיוני להשלמתה? [...] תכליתו של סעיף 302 היא למנוע סיוע ושידול להתאבדות. הערך המוגן על-ידי העבירה הוא חיי אדם. ניתן לכאורה לגרוס, כי הגשמתה של תכלית חשובה זו תושג, במידה המרבית, על-ידי סיווגה של העבירה כהתנהגותית גרידא, ברוח האפשרות הראשונה שהוצגה לעיל. אם נבחר בפרשנות זאת, השלמתה של העבירה לא תהא תלויה, כל עיקר, בהתאבדותו (או ניסיון התאבדותו) של הקורבן. כך, למשל, שידולו של אדם להתאבד, גם אם דחה הקורבן את השידול בסירוב מוחלט, יהווה עבירה מושלמת. הוא הדין בסיוע להתאבדות: אם סייע הנאשם לקורבן בביצוע כוונתו להתאבד – כגון שסיפק לו אמצעי קטלני על-מנת שישמש בידו להמתת עצמו – הרי גם אם חזר בו הקורבן מכוונתו המקורית, ולא עשה כל שימוש באמצעי שסופק לו, יישא הנאשם באחריות פלילית לעבירה מושלמת של סיוע להתאבדות” (שם, בעמ’ 407-409 (ההדגשה הוספה - י’ א’)).

פסק הדין בעניין קרוגולץ אינו מתייחס, מטבע הדברים, לקביעה שלפיה נדרשת לפחות תחילת ביצוע על ידי העבריין העיקרי. קביעה זו השתרשה בפסק הדין בעניין פלונית, שניתן בשנת 2001. על כן, הקושי שהטריד את השופט מצא אינו מתעורר עוד. בפועל – “הסיוע מותנה בביצוע עיקרי או, לפחות, בתחילת ביצועה של העבירה. עם זאת, האחריות הנגזרת של סיוע אינה תוצאתית אלא התנהגותית” (רבין וואקי, בעמ’ 630). כלומר, בהתקיים ההתנהגות המסייעת, ומרגע שנעשה לפחות ניסיון לביצוע העיקרי של העבירה, התקיים הרכיב העובדתי של עבירת הסיוע (סנג’רו, ביקורת דיני העונשין, בעמ’ 256).

יוצא כי כיום, שלא כפי שהיה אז – עת ניתן פסק הדין בעניין קרוגולץ, בין אם עבירה זו תסווג כעבירת התנהגות ובין אם כעבירת תוצאה, די בתחילת ביצוע של התאבדות. המחלוקת שעליה נסוב פסק הדין בעניין קרוגולץ ואשר עמדה ברקע ההכרעה באשר לדרך ניתוח העבירה, כבר אינה רלוונטית. אף יש לזכור כי פסק הדין בעניין קרוגולץ ניתן לפני שתיקון 39 נכנס לתוקפו. מטעמים אלו, הרלוונטיות של הניתוח שנעשה בו היא מוגבלת ביותר, הואיל והיא אינה מותאמת לאמור בתיקון 39 לחוק, לאופן שבו פורש ואף לא לדין הכללי ביחס ל”סיוע”.

49. משכך, המסקנה המתבקשת לפי סעיף 31 לחוק, בהתאם לפסיקה הכללית ביחס למעשה "סיוע" היא כי חלופת הסיוע שבסעיף 302 אינה עבירת תוצאה, אלא עבירת התנהגות. הרשעה בה מחייבת, לצד עמידה בדרישת היסוד העובדתי, יסוד נפשי משולש: מודעות להתנהגות; מודעות לנסיבות; ומטרה או תכלית לסייע למבצע העיקרי. על כן, וזהו העיקר לענייננו – יסוד נפשי-חפצי של מבצע העבירה כלפי ההתאבדות – אינו חלק מיסודותיה.

יסודות העבירה – מן הכלל אל הפרט

50. מן המסקנה לעיל, מתבהר כי התמקדות בית המשפט המחוזי ביחסה החפצי של המערערת כלפי התאבדות המנוח (בשונה מיחסה כלפי הסיוע למעשיו) – לא הייתה נדרשת. אין זה משנה, לעניין ההרשעה, אם המערערת רצתה בהתאבדות המנוח הגם שאין חולק שלא רצתה בכך; אף אין זה משנה אם הייתה קלת דעת ביחס לכך. ניתוח זה, אשר נעשה בהרחבה מסוימת בפסק הדין הסיט את הדיון מן העיקר.

לשגיאה זו, כשלעצמה, לא הייתה אמורה להיות נפקות של ממש שהרי ההתאבדות במקרה דנן, למרבה הצער, הושלמה. משכך לא יכולה להיות כל מחלוקת בדבר התקיימות ה"תוצאה". בנוסף, גם אם נדרש יחס של פזיזות כלפי אפשרות גרימת אותה התוצאה – יחס שכזה ודאי מתקיים, כפי שקבע בית המשפט המחוזי. כך או אחרת, לטענה שלפיה נדרש יסוד נפשי חפצי של כוונה, במובן שלפיו נדרש כי המערערת תחפוץ בכך שהמנוח יתאבד, אין יסוד.

51. בכל זאת, הטעם לניתוח הפרשני הנרחב שערכתי עד כה, הוא כי שגיאה זו גררה עמה שגיאה נוספת ביחס לניתוח הרכיב השלישי ביסוד הנפשי – מטרה או תכלית לסייע לעבריין העיקרי. דומני כי שגיאה זו הובילה לכך שהרף שהוצג על ידי בית המשפט המחוזי לצורך הרשעת המערערת הוא גבוה מן הנדרש, באופן ניכר.

52. מבחינת היסוד העובדתי של עבירת הסיוע – המערערת ביצעה לאורך הדרך לא מעשה אחד, אלא מספר מעשים, אשר די בכל אחד מהם, ובוודאי בהצטברם, כדי לסייע בפועל להתאבדות המנוח. החל מהמעשים אשר הובילו להוצאתו מהמחלקה הסגורה, דרך הנסיעה המשותפת במונית למקום ההתאבדות – אשר היא שהכירה אותו למנוח, ועד לסיוע שסיפקה לו על מנת להגיע לגג הבניין. פעולות המערערת הן שהוציאו את המנוח מהמחלקה הסגורה שבה אושפז, בשל ניסיון התאבדות קודם, והביאו אותו עד

לקצה גגו של הבניין שממנו קפץ למותו. מעשים אלו בוצעו כמובן לפני עשיית ה"עבירה", וכאמור – לא רק שיש "תחילת ביצוע" אלא שמעשה ההתאבדות הושלם, למרבה הצער.

53. באשר ליסוד הנפשי – אין צורך להרחיב על מודעות המערערת לכך שמעשיה נעשים לפני ביצוע ההתאבדות. על מודעותה כי קיימת אפשרות שהמנוח יבצע את מעשה ההתאבדות מושא הסיוע, ניתן ללמוד באופן ישיר מכך שהמערערת הכירה כי למנוח הייתה תוכנית התאבדות אפשרית בהחלט. לא רק זאת, חלק ניכר מהתהליך, היא חלקה עמו את התוכנית וסיכמה להתאבד עמו. גם אם בשלב מסוים חזרה בה מכוונתה ליטול את חייה שלה. מכאן שהמערערת ודאי הייתה מודעת לאפשרות שהמנוח ישים קץ לחייו, בעיתוי קונקרטי ובמיקום קונקרטי. היא הייתה מודעת לכך באופן כה מוחשי, עד שחששה שברגעים שבהם היא תרד מהגג לרכוש שתייה, הוא יגשים את תוכנית ההתאבדות. כפי שאמרה לו, לגרסתה: "תשבע לי שלא תעשה כלום, ושאני אביא את השתייה, ונשב ונדבר" [ת/1, בעמ' 2, ש' 26-27].

אף אם נניח הנחה מקלה ביותר עם המערערת, שלפיה הותירה את המנוח על הגג בעודה מאמינה בלב שלם כי הוא אינו מתכוון להשלים את תוכנית ההתאבדות באותם רגעים, הרי שעד לאותה נקודת זמן כבר ביצעה מעשי סיוע מובהקים, אשר די בהם כדי להרשיעה במיוחס לה. הבולט שבהם, "הברחתו" בעורמה מהמחלקה הסגורה, ביודעין כי אחת האפשרויות הריאליות היא כי ינצל שעת כושר זו למימוש תוכנית ההתאבדות.

54. יוצא אפוא כי הערעור שלפנינו נסוב במידה רבה על ההבחנה החמקמקה שבין כוונה להגשים את התוצאה המוגדרת בעבירה, לבין כוונה לסייע. לעיתים שני רכיבים אלו יצמדו יד ביד, ולעיתים דרכיהם נפרדות לחלוטין. אדם יכול לסייע במודע ובמתכוון לאדם אחר, מבלי שהוא רוצה כי אותו אחר יגשים את תוכניתו העבריינית. העובדה כי הסיוע נעשה באופן מכוון (היינו, מתוך מטרה לסייע) – אינה מחייבת כי המסייע יחלוק עם המבצע העיקרי את הכוונה להגשים את תוצאת העבירה עצמה. בית משפט זה עמד על כך בעבר: "[...] ייתכנו מקרים שבהם פועל נאשם במטרה לסייע בביצוע העבירה העיקרית, למשל מתוך לחץ חברתי או מתוך בצע כסף, למרות שאינו חפץ בהתממשותה של עבירה זו. אך משפועל במטרה לסייע בביצועה מתקיים בו היסוד הנפשי הנדרש לצורך עבירת הסיוע" (ע"פ 2219/14 פלוני נ' מדינת ישראל, פסק דינה של השופטת א' חיות (16.11.2014)).

55. בית המשפט המחוזי ניתח בהרחבה את יחסה החפצי של המערערת כלפי ההתאבדות. אולם, כאמור, אין לכך משמעות ישירה לצורך בחינת ההרשעה. לעומת

זאת, ניתח באופן דל, אם בכלל, האם למערערת הייתה מטרה או תכלית לסייע למבצע העיקרי. במובן זה, טענת המערערת על "שינוי חזית" נטולת עוקץ – הצדדים כעת מסכימים לדרך ניתוח מסוימת של העבירה, ואילו לטעמי כאמור דרך זו שגויה אף היא. על כן, עלינו לפעול לפי סעיף 213(3) לחוק סדר הדין הפלילי [נוסח משולב], התשמ"ב-1982 (להלן: החסד"פ), וכפי שנקבע: "מקום שניתן להגיע להכרעה, מבלי שהדבר כרוך בשמיעת עדים או בדיון נוסף וכיו"ב מן הראוי שכך ייעשה" (בש"פ 5881/06 בניזרי נ' מדינת ישראל, פ"ד סב(1) 684 (2007)). במקרה שלפנינו, ההכרעה בסוגיה האמורה נובעת באופן ישיר מהקביעות העובדתיות בהכרעת הדין.

56. המערערת לא רצתה כי המנוח יתאבד. כך עולה גם מגרסת המדינה, כמתואר במפורש בכתב האישום. אלא שכאמור – רצונה או אי-רצונה של המערערת כי המנוח יתאבד, אינו חלק מיסודות העבירה, גם אם יכולה להיות לו משמעות ביחס לחומרת העונש. החשוב הוא, כי חרף אי-רצונה שהמנוח יגשים את תוכנית ההתאבדות, המערערת סייעה לו באופן מכוון ומעשי. בשלב מסוים אמנם נסוגה מתוכניתה להתאבד עמו, אך הדבר לא מנע ממנה להמשיך ולסייע למנוח במימוש חלקו בתוכנית ואף אינו מוחק את פעולות הסיוע של המערערת עד לאותו השלב.

57. בעדותה הראשית, המערערת סיפרה ביחס ליום האירוע כי התוכנית שגיבשה עם המנוח הייתה: "או לשתות, הולכים לשתות וזה, חוזרים למחלקה באמת יוצאים להתאווור ביחד, או שחש ושלום באמת אנחנו גומרים את החיים" (פרוטוקול דיון מיום 23.11.2021, עמ' 106, ש' 22-23). דברים אלו ביטאה באופן נחרץ יותר בהודעתה הראשונה במשטרה ביום האירוע:

"ש. היה לכם היום תכנון להתאבד ביחד?
ת. כן.
ש. ומה מנע ממך לעשות את זה?
ת. פחדתי.
ש. היה לכם מקום וזמן ספציפי להתאבד?
ת. כן.
ש. במקום הזה שהמקרה קרה?
ת. כן" [ת/1, בעמ' 2].

58. על תרומתה בהוצאת המנוח מהמחלקה הסגורה, העידה גם כן, תוך שתיארה כיצד השניים הונו בצוותא חדא את עובד המחלקה הסגורה על מנת שיאפשר למנוח לצאת מהמחלקה הסגורה, ללא השגחה נוספת (פרוטוקול דיון מיום 23.11.2021, עמ' 125-126). בחקירתה במשטרה, המערערת תיארה כי ביקשה "טובה" מהעובד לצורך כך [ת/2, בעמ' 7] והיא אף הציעה לו תשלום (פס' 71 להכרעת הדין).

המערערת אישרה באופן מפורש בחקירותיה במשטרה כי היה "תכנון" שהשניים יתאבדו ביום האירוע; וקביעתו העובדתית של בית המשפט המחוזי היא ברורה – התוכנית שהשניים גיבשו הייתה "רעיון" התאבדות כללי, אשר הבשיל לתוכנית קונקרטית בימים שקדמו לאירוע, שלפיה הם יגיעו לבניין ויחליטו אם יתאבדו שם או רק "יתאווורו" (פס' 47 להכרעת הדין). עוד נקבע בהכרעת הדין, ואין לנו כל עילה להתערב בקביעה זו, כי "אפשרות ההתאבדות הייתה מונחת על השולחן לכל אורך הדרך" [שם; ראו גם: ת/1, בעמ' 3]. ברור ומובהק כי המנוח לא הונה את המערערת כדי שתוציאו מהמחלקה הסגורה [ראו למשל: ת/2, בעמ' 6]. המערערת הכירה היטב את תוכניתו של המנוח לשים קץ לחייו, ופעולותיה סייעו לקדם את השלמת התוכנית, צעד אחר צעד.

העובדה כי המוטיבציה של המערערת להתאבד בעצמה הייתה נמוכה יותר, אינה משליכה אף היא באופן ישיר על כוונתה לסייע למנוח. אין קשר הכרחי וישיר בין רצונה ונחישותה של המערערת להתאבד, לבין כוונתה לסייע למנוח. די בכך שהמערערת ביצעה פעולות מכוונות אשר נועדו לסייע למנוח במימוש תוכנית ההתאבדות.

59. גם בטענות המערערת ביחס למצבה הנפשי המורכב, והשלכתו על ביסוס רכיביה ההכרתיים של העבירה, איני רואה ממש. מלבד זאת שמדובר בהשגות על ממצאים עובדתיים של הערכאה הדיונית, צודקת המשיבה בטענתה כי הנתונים הייחודיים של המערערת נשקלו ונבחנו, לאחר סקירת כלל הנתונים הרפואיים וחוות הדעת המתאימות; וכי מקומם של נתונים אלו בבחינת מידת העונש. מחומר הראיות עולה בבירור כי באותה עת המערערת הבינה היטב את מצב הדברים, כשם שמסקנה זו עולה מההודעות שמסרה בסמוך לאחר האירוע וגם מעדותה בבית המשפט.

60. הנה כי כן, כלל יסודות העבירה – הן ברכיביה העובדתיים והן ברכיביה הנפשיים – מתקיימים.

הגנה מן הצדק והערעור על גזר הדין

61. דוקטרינת ההגנה מן הצדק עוגנה זה מכבר בסעיף 149(10) לחסד"פ. לצורך בחינת יישומה, יש לערוך מבחן תלת-שלבי: לפי השלב הראשון, יש לבחון אם נפלו פגמים בהליך הפלילי, ואם כן, יש לעמוד על מידת חומרתם. זאת, בנפרד מסוגיית אתריות הנאשם לעבירה שיוחסה לו. בשלב הבחינה השני, נבחן אם בניהול ההליך חרף הפגמים יש משום פגיעה חריפה בתחושת הצדק וההגינות. פגיעה מעין זו נבחנת בראי

איזון בין האינטרסים השונים המחייבים או שוללים את ניהול ההליך הפלילי בנסיבות העניין. אם נמצא כי פגיעה כאמור מתקיימת, אזי, בשלב השלישי, יש לבחון אם לא ניתן לרפא את הפגמים שהתגלו באמצעים מתונים ומידתיים מביטול האישום, למשל, על ידי הקלה בעונשו של נאשם, אם יורשע (רע"פ 1611/16 מדינת ישראל נ' ורדי, פסקה 60 (31.10.2018); ע"פ 4988/08 פרחי נ' מדינת ישראל, פ"ד סה(1) 626, 647 (2011)); להרחבה על התפתחות הדוקטרינה והתמורות שחלו בה, ראו: יוסף אלרון "הגנה מן הצדק: בין שמירה על זכויות לחקר האמת" ספר לכבוד המשנה לנשיאה חנן מלצר (טרם פורסם)).

62. הדוקטרינה חלה על פגמים בשלב החקירה ובעצם הגשת כתב האישום ותוכנו; על טענות בדבר אכיפה בררנית ושיהוי בהגשת כתב האישום; וכן על פגמים באופן ניהול ההליך המשפטי ובכלל זה פגמים אשר פגעו ביכולת הנאשם להשיב באופן מלא לאשמה (ע"פ 7218/22 אלמלח נ' מדינת ישראל, פסקה 164 (29.1.2025)).

בענייננו, הטענה ממוקדת בשלב הגשת כתב האישום. שלב זה מהווה פעולה מינהלית שיש בה כשלעצמה כדי לשנות את חיי הנאשם מקצה לקצה. כתב אישום עלול לאפשר לרשויות אכיפת החוק להגביל את חירות האדם באופן ממושך; הוא פוגע בשמו הטוב של האדם; ולעיתים יש בו כדי לפגוע אף ביכולתו להמשיך לעבוד בתחום עיסוקו. כל זאת, בעוד שהאדם שנגדו מוגש כתב האישום עדיין מוחזק כחף מפשע (דנ"פ 5387/20 רותם נ' מדינת ישראל, פסקה 3 לחוות דעתי (15.12.2021) (להלן: דנ"פ רותם)). נוכח מאפייני פעולה מינהלית זו, לחשוד/נאשם הזכות כי רשויות התביעה תפעלנה בהתאם לדין ולכללי המינהל התקין, וניתן בוודאי להעלות השגות על עצם ההחלטה על הגשת כתב האישום במסגרת ההליך הפלילי.

63. סעיף 62(א) לחסד"פ קובע: "ראה תובע שהועבר אליו חומר החקירה שהראיות מספיקות לאישום אדם פלוני, יעמידו לדין, זולת אם היה סבור שנסיבות העניין בכללותן אינן מתאימות להעמדה לדין [...]". ההחלטה אם "נסיבות העניין מתאימות להעמדה לדין", מתבצעת תוך איזון בין מגוון שיקולים ובהם יתרונות וחסרונות הפעלת האכיפה העונשית:

"בין שיקולים אלה ניתן למנות, בין היתר: את חומרת העבירה ונסיבות ביצועה; את שכיחות התופעה העבריינית; את חלופי הזמן מביצועה; את נסיבותיו האישיות של החשוד; את הנסיבות הקשורות בנפגע העבירה; ואת קיומו של אפיק משפטי חלופי להליך הפלילי [...] שיקול הדעת הרחב שנתון לרשויות התביעה בשילוב עם העוצמה הרבה שמחזיקות בידן, מחייבים כי

הפעלת שיקול דעת זה תהיה קפדנית וזהירה [...]” (דנ”פ רותם נ’ מדינת ישראל, פסקה 29 לחוות דעתו של השופט ע’ פוגלמן).

64. כפי שנקבע לבסוף בדנ”פ רותם, בדעת רוב, ניתן לטעון כי בהגשת כתב אישום נגד נאשם יש משום “סתירה מהותית לעקרונות של צדק והגינות משפטית” במובנו של סעיף 149(10) לחסד”פ. זוהי, למעשה, הטענה שלפנינו.

65. אשר לחלקה הראשון של הטענה, המבקש להשוות בין עניינם של רופאי המחלקה הסגורה לבין עניינה של המערערת – אין בטענה זו ממש. על מנת שטענת הגנה מן הצדק מסוג זה תצלח, יש להראות כי ההבחנה בין המעורבים השונים מבוססת על שיקולים בלתי ענייניים של המאשימה (ע”פ 901/23 בנימין נ’ מדינת ישראל, פסקה 29 ((6.7.2025)).

הטענה כלפי הרופאים, כפי שהועלתה על ידי באי-כוח המערערת, היא כי “נכשלו במחדל חמור” כלשונם. גם אם כך, ולעניין זה כמובן שאין צורך לטעת מסמרות במסגרת הערעור שלפנינו, קיים פער דרמטי בין מחדל שכזה לבין שורת המעשים האקטיביים ושיתופי הפעולה שביצעה המערערת, אשר כל אחד מהם היה שלב נחוץ ומשמעותי בקידום המנוח בתוכנית ההתאבדות. פער זה מצדיק כמובן את היחס השונה לו זכו ושומט את הקרקע תחת טענת המערערת.

66. כעת לטענה המשמעותית יותר, המופנית כלפי בחירת המשיבה להגיש כתב אישום בנסיבות ההליך. בכל מקרה ומקרה, על גורמי אכיפת החוק לבחון אם ההליך הפלילי הוא ההליך המתאים בנסיבות העניין, וזאת בהתחשב בשיוריות הדין הפלילי, שעל פיו ניתנת הבכורה לאמצעים אחרים העומדים לידי רשויות המדינה בבואן לאכוף את הדין (רע”פ 6621/23 מדינת ישראל נ’ גרין, פסקה 11 לחוות דעתי (7.4.2025); בג”ץ 88/10 שוורץ נ’ היועץ המשפטי לממשלה (12.7.2010)). בד בבד, נקודת המוצא היא כי החלטות על העמדה לדין מצויות בליבת שיקול דעתם של רשויות התביעה, להן הידע, המקצועיות והניסיון בנושא (בג”ץ 9443/16 התנועה למען איכות השלטון בישראל נ’ פרקליט המדינה, פסקה 14 (15.8.2017)).

67. בענייננו, חריגות הגשת כתבי אישום בגין עבירה של סיוע להתאבדות לאו דווקא תומכת בטענות באי-כוח המערערת. עובדה זו יכולה באותה המידה לבטא את מידת הזהירות שבה נוהגת התביעה נוכח מאפייניה הייחודיים של העבירה והנסיבות החריגות שבהן תחול. אין בה, ודאי שלא כשלעצמה, כדי לבסס טענה להגנה מן הצדק. המורכבות

המסוימת במקרה שלפנינו נובעת ממצבה הנפשי השברירי של המערערת עצמה באותה תקופה. היא, בדומה למנוח, מצאה עצמה בנקודת שפל בחייה כאשר בשלב מסוים השניים גיבשו תוכנית התאבדות משותפת. ועם זאת, יש להעמיד את הדברים על דיוקם – לפי חוות הדעת הפסיכיאטרית של ד"ר ארגו מיום 12.11.2020, מצבה של המערערת החל להשתפר בשל הטיפול התרופתי שקיבלה במחלקה הסגורה, מה שהוביל לכך שהחלה לצאת מהמחלקה ואף "הייתה מיועדת להתחיל עבודה בשוק החופשי" (שם, בעמ' 2). כמובן שאין מדובר במי שאינה יודעת להבחין בין טוב לרע – רחוק מאוד מכך. אזכיר את קביעת בית המשפט המחוזי, אשר ניתח לעומק את מצבה הנפשי-רפואי של המערערת, שלפיה "[...] למרות אותם קשיים שחוותה הנאשמת [המערערת – י' א'] היא הבינה היטב את ההשלכות הפוטנציאליות של מעשיה [...]" (פס' 51 לגזר הדין).

לא רק שמצבה של המערערת לא הקים לה סייג מאחריות פלילית, גם טענתה לקרבה לסייג (לפי סעיף 40ט(א)(9) לחוק) נדחתה, תוך שנקבע כי "[...] לא ניתן לקבל את טענת באת כוחה על כך שהייתה פסיכוטית בזמן האירוע, היות שזה לא עולה מהדוחות הרבים שנסקרו בהרחבה [...]" (פס' 51 לגזר הדין). בנסיבות אלו, ונוכח חלקה המשמעותי של המערערת במימוש תוכנית ההתאבדות – מתחילתה ועד סופה – איני מוצא כל פגם בשיקול דעת התביעה אשר ראתה להגיש כתב אישום נגד המערערת. משאין פגם, נדחת טענת ההגנה מן הצדק כבר במבחן הראשון מבין השלושה.

68. בהמשך ישיר לכך, ולעניין הטענות כלפי גזר הדין, רבים מהשיקולים שמבוקש לבסס עליהם טיעון להגנה מן הצדק באו בהחלט לידי ביטוי במסגרת קביעת עונשה של המערערת. כך למשל, העובדה שהמנוח מבוגר מהמערערת וייתכן שהשפיע עליה על מנת שתסייע לו; מנת המשכל הגבולית של המערערת; כמו גם היותה "נוחה להשפעה" כלשון גזר הדין, נלקחו בחשבון בקביעת גבולות מתחם העונש ההולם. כל אותן נסיבות משפחתיות מורכבות של המערערת אף הן זכו לקבל משקל של ממש בגדרי אותו מתחם, וכך גם הטלתה הנפשית שעברה והחשש שמצבה הנפשי יורע בשל גזר הדין.

אל מול אלו, יש לשוב ולהזכיר – המנוח הלך אל מותו ללא שוב, כאשר למערערת היה חלק משמעותי במימוש תוכניתו ליטול את חייו. משפחתו אינה מוצאת מזור לכאבה, ומטילה, במידה רבה של צדק, אחריות גם על המערערת. תקוות משפחת המנוח כי יזכה להשתקם במחלקה הסגורה ולשוב לאיתנו – נקטעה באחת. נוגע ללב במיוחד הוא מכתבם של הורי המנוח, אשר הפצירו ברופאו, בדחילו ורחימו, שלא לשחררו מטיפול מהמחלקה הסגורה עד אשר מצבו ישתפר, מתוך החשש כי יתמיד בכוונתו האובדנית במצבו הקיים. לבסוף, בעוד המשפחה חוששת לחיי המנוח ועושה

כמיטב יכולתה להגן עליו מפני עצמו, המערערת באה ו"פתחה" עבור המנוח את דלת המחלקה הסגורה, נסעה יחד עמו לבניין וסייעה לו לעלות לגג ממנו קפץ למותו.

מטבע הדברים, הואיל ומדובר באירוע של התאבדות האחריות למות המנוח אינה מונחת אך ורק על כתפי המערערת. עם זאת, בנסיבות הקיימות, לצד פגיעותה הנפשית, מובהקות רצונו של המנוח להתאבד בולטת אף היא. בהתאם לכך, מתבהרת עוצמת הסיוע שהמערערת סיפקה למנוח, בעודו חבול ומוגבל באופן משמעותי מניסיון התאבדות קודם ומאושפז במחלקה סגורה.

69. קשה אפוא לומר, במיוחד בראי היקף הסיוע הנרחב של המערערת כפי שתואר, כי עונש מאסר בפועל של חצי שנה (לצד ענישה נלווית) אשר ניתן לרצותו בדרך של עבודות שירות, הוא עונש הסוטה לחומרה מן הראוי באופן המצדיק את התערבות ערכאת הערעור. מדובר בעונש על הצד המקל, כפי שנכון היה לגזור נוכח נסיבותיו החריגות של המקרה. העונש מוקם בקצה התחתון של מתחם העונש ההולם שנקבע, ואין להקל בו עוד יותר.

סוף דבר

70. לפנינו מקרה חריג ועבירה ייחודית. ואולם, באופן עקרוני הדברים מתכנסים להכרעה נורמטיבית – איזה מסר נבקש לשדר לאלו הסובבים אדם הסובל ממחשבות אובדניות. האם אנו חפצים כי יספקו לו תמיכה נפשית כמיטב יכולתם, ינסו לחלצו ממשברו הנפשי, יפנו אותו לעזרה מקצועית, יהיו לו למשענת ולחוף מבטחים; או שמא אנו יכולים להסכים להתנהגות עגומה שכזו, שבה דווקא מי שמכיר את חולשתו ופגיעתו של האחר, מי שיודע כי חברו מצוי במצוקה קשה, הלכה למעשה נותן בידו את כלי ההתאבדות וזונח אותו לגורלו המר. התשובה לטעמי ברורה – כפי שהיא כתובה בדפי פסק דין זה.

על כך אוסיף הערה במבט מעט רחב יותר. במציאות המורכבת של ימינו, אנו שומעים לעיתים תכופות על אלו הסובלים בעקבות המלחמה הקשה מפגיעות נפש כאלו ואחרות, אשר מובילות אותם במקרי קיצון ליטול את חייהם. עקרון קדושת החיים יפה ומחייב גם כאשר מי שבחר לסטות ממנו הוא מי שחייו שלו מוטלים על הכף. מן הראוי כי המסר שיצא מבית משפט זה אינו מסר של השלמה עם רוע הגזרה, אלא מסר של ערבות הדדית, הושטת יד לעזרה, אחריות חברתית ודאגה עמוקה לזולת.

71. מכלל טעמים אלו, אציע לחברי ולחברתי כי נדחה את הערעור, על שני חלקיו.

יוסף אלרון
שופט בדימוס

השופט עופר גרוסקופף:

1. אני מסכים עם עמדת חברי, השופט (בדימ') יוסף אלרון, לפיה דין הערעור להידחות. כך, שכן המערערת ביצעה שורה של פעולות שסייעו הלכה למעשה להתאבדותו של המנוח, ושבצעדיהן תוכניתו לא הייתה יכולה לצאת לפועל (הוצאתו במרמה מהמחלקה הסגורה; השגת הליכון עבורו והסעתו לבניין; העלאתו לגג הבניין בסיועם של עוברי אורח), ובשעה שביצעה אותן, ולמצער את חלקן, עשתה כן מתוך מודעות לטיב המעשים ולאפשרות כי המנוח יממש את כוונותיו האובדניות, ומתוך מטרה לסייע לו לממש את תוכניתו. במצב דברים זה, גם אם המערערת לא רצתה במות המנוח, ואף אם נניח לטובתה כי גם לאחר ביצוע פעולות הסיוע ביקשה עדיין לשכנע את המנוח לחזור בו מכוונותיו האובדניות, הרי שאין בכך כדי להביא לזיכוי מהעבירה שיוחסה לה – סיוע להתאבדות לפי סעיף 302 לחוק העונשין, התשל"ז-1977 (להלן, בהתאמה: חוק העונשין ו-סיוע להתאבדות)).

2. בין אם נראה בעבירת הסיוע להתאבדות עבירה תוצאתית (כפי שנקבע בע"פ 6568/93 קרוגולץ נ' מדינת ישראל, פ"ד מ(1) 397 (1995) (להלן: עניין קרוגולץ), וכפי שסברו שני הצדדים בהליך שלפנינו), ובין אם נראה בה עבירה התנהגותית (כפי שסובר חברי, השופט אלרון), הרי שנדרש יסוד נפשי של כוונה (ובענייננו, "כוונה מיוחדת" או "מטרה". ראו: סעיף 90 לחוק; יורם רבין ויניב ואקי דיני עונשין כרך א 415-414 (מהדורה שלישית 2014) (להלן: רבין וואקי)) ביחס לרכיב ההתנהגותי של העבירה (פעולות הסיוע), ולא ביחס לרכיב התוצאתי של מעשה ההתאבדות (ככל שיש רכיב כזה). מנגד, וככל שמדובר בעבירה תוצאתית, אין לדרוש כוונה לגרום להשלמת מעשה ההתאבדות, ודי בקלות דעת ביחס לתוצאה זו (ודוק – דומה כי אף המערערת לא ביקשה שנקבע כי ביחס למעשה ההתאבדות עצמו נדרשת כוונה, והיא התמקדה ביסוד הנפשי הנוגע לפעולות הסיוע. ראו: סעיפים 30 ו-36 לנימוקי הערעור מיום 27.9.2023). זאת, בשים לב להגדרה הכללית למחשבה פלילית בחוק העונשין, לפיה לצורך הרשעה

בעבירת תוצאה יש להראות כי עמדתו של הנאשם ביחס לתוצאה הייתה "אחת מאלה": כוונה, אדישות, או קלות דעת (סעיף 20(א) רישא לחוק. כן ראו: רבין וואקי, בעמ' 411), ומשלא הוצג טעם לסטות מהגדרה כללית זו, נוכח מעמדו הרם של הערך המוגן בידי העבירה – ערך קדושת החיים (להרחבה, עיינו: הצוות לבחינת יסודות עבירות ההמתה דין-וחשבון 45 (2011) (להלן: דו"ח צוות עבירות ההמתה); מרדכי קרמניצר וחאלד גנאים הרפורמה בעבירות ההמתה (2019) לאור עקרונות היסוד של המשפט ומחקר היסטורי והשוואתי 39-44 (2020)).

3. במילים אחרות, לצורך הכרעה בערעור דנן, די בקביעה כי ניתן להרשיע אדם בסיוע להתאבדות גם אם לא רצה במותו של המנוח, ואף אם הניח וקיווה כי מעשה ההתאבדות לא יצליח, כל עוד עשה באופן מודע פעולות שסייעו באופן ממשי למעשה ההתאבדות, וזאת מתוך כוונה לסייע לה (ובכפוף לקיומה של קלות דעת ביחס למעשה ההתאבדות). כך, למשל, אדם המספק למבקש להתאבד ציאניד, בסוברו כי עד שייטול אותו יתרחשו אירועים שעשויים לשנות את דעתו, עדיין אחראי כמסייע להתאבדות, אם יתברר שהמנוח מיהר ליטול את הציאניד בטרם קרו אותם אירועים. מבחינה זו, מקובל עליי שאין ליצור שוני בין עבירת הסיוע להתאבדות לבין עבירות סיוע אחרות, המתקיימות גם אם המסייע אינו מעוניין בהצלחת המעשה לו הוא נותן את ידו, כגון, מי שמספק נשק למתנקש, תוך שהוא מאמין ומקווה שהמשטרה תצליח לסכל את מעשה ההתנקשות (ראו והשוו: ע"פ 320/99 פלונית נ' מדינת ישראל, פ"ד נה(3) 22, 36-37, 39 (2001); ע"פ 2219/14 פלוני נ' מדינת ישראל, חוות דעתה של השופטת אסתר חיות (16.11.2014); ע"פ 4770/14 אגייב נ' מדינת ישראל, פסקאות 44-46 (5.11.2015)).

4. חברי, השופט אלרון, מבקש לפסוע צעד נוסף, ולקבוע כי גרימת המוות כלל איננה חלק מיסודות העבירה של סיוע להתאבדות, דהיינו שמדובר בעבירה התנהגותית ולא תוצאתית, וזאת תוך סטייה חדה מההלכה שנקבעה בעניין קרוגולץ (ודוק, הגישה לפיה מדובר בעבירה תוצאתית הייתה מקובלת על שלושת חברי המותב, והמחלוקת ביניהם הייתה רק בשאלה מהי התוצאה אליה מכוון הסעיף – מותו של המתאבד, כדעת שופטי הרוב (השופטים מישאל חשין ז"ל ואהרן ברק יבדל"א), או המעשה האובדני, כדעת שופט המיעוט (השופט אליהו מצא ז"ל)). משמעות הדברים היא הרחבה ניכרת של עבירת הסיוע להתאבדות, תוך החלתה גם במקרים בהם המעשה האובדני לא הושלם כלל (כל עוד הייתה תחילת ביצוע), או שבוצע מבלי שהביא, למרבה המזל, לתוצאה הטראגית (כגון, כשהנאשם סיפק את כמוסת הציאניד, אך זה שביקשה נטל אותה מבלי שתביא למותו). לאמור, חברי מציע שנכיר באפשרות להרשיע בעבירה חדשה, שבית המשפט לא הכיר בה עד כה: "סיוע לניסיון התאבדות" (וזאת להבדיל מעבירה של

"ניסיון לסיוע להתאבדות", הקיימת לדעת כולי עלמא כאשר ההתאבדות עצמה הצליחה, אך לא הוכח קשר סיבתי בין פעולות המסייע לבין גרימת המוות, וראו: עניין קרוגולץ, בעמ' 418-413. אך השוו: ש"ז פלר "על זיקה סיבתית, סיוע לדבר עברה, ו'סיוע להתאבדות' בפרט" עיוני משפט כ(2) 511, 525 (1996)). בכך מבקש חברי, לשיטתו, להחיל על "ניסיון להתאבדות" את הכלל החל במקרה הרגיל של "סיוע לדבר עבירה" (וראו פסקה 43 לחוות דעתו). אפס, מהלך זה אינו פשוט כלל ועיקר. הקושי נעוץ לא רק בהיבט הפרוצדורלי: הרחבתה של העבירה, מעבר לנקבע בהלכה הפסוקה במסגרת אמרת אגב, ותוך סטייה מטיעוני הצדדים; אלא גם בהיבט המהותי: החלה זו מתעלמת מתריגותה של עבירת הסיוע להתאבדות, כעבירה "נגזרת" להתנהגות שאינה פלילית; וכן משורשיה ההיסטוריים הייחודיים, השונים מאלו של יתר עבירות הסיוע (להרחבה בעניינים אלה, ראו: דו"ח צוות עבירות ההמתה, בעמ' 45-46 ובעמ' 25 לנספח ב'). יתרה מזאת, אף אם אקבל שחלק מהנימוקים שעמדו ביסוד פסק הדין בעניין קרוגולץ אינם רלוונטיים עוד, לא נס ליחסם של הנימוקים האחרים שבו (כך, לדוגמה, השופט מצא הדגיש כי קיים קושי למצוא עיגון לשוני בנוסח חוק העונשין לפירוש לפיו מדובר בעבירה התנהגותית, אף שהוא הותיר בסופו של דבר את ההכרעה בעניין ב-"צריך עיון" (ראו: שם, בעמ' 407-408) (בדעת מיעוט אך לא לעניין זה)).

5. בענייננו, לדאבון הלב, המנוח נפטר, ומשכך התקיימה התוצאה הקשה של העבירה, כפי שהוגדרה בדעת הרוב בעניין קרוגולץ (קרי, מעשה התאבדות שהסתיים במות המתאבד). אין הכרח, אם כן, להכריע אם ניתן להרשיע נאשם בעבירת סיוע להתאבדות גם במקרים בהם ניסיון ההתאבדות נגדע או נכשל (ראו: פסקה 50 לחוות דעתו של חברי). בנסיבות אלה, סברתי כי מוטב להותיר את ההכרעה בסוגיה נכבדה זו – שיש לה, כאמור, צדדים לכאן ולכאן – לעת מצוא.

6. נוכח האמור לעיל, אציע שנאשר את הרשעת המערערת בסיוע להתאבדות ואת העונש שנגזר עליה, ונשאיר את השאלה האם יש מקום לסטות מהלכת קרוגולץ לעניין טיבה של עבירת הניסיון להתאבדות – עבירה התנהגותית או עבירה תוצאתית – להכרעה עתידית.

7. בשלב זה הגיעה לעיוני חוות דעתה של חברתי, השופטת גילה כנפי-שטייניץ, הסבורה כי יש לזכות את המערערת, משלא הוכח מעבר לספק סביר כי היא פעלה מתוך מטרה לסייע להתאבדות המנוח, או כי צפתה ברמת הסתברות קרובה לוודאי כי התנהגותה תסייע להתאבדות. חברתי מתמקדת בחוות דעתה בשלבים האחרונים בהשתלשלות העניינים, ובפרט בהחלטת המערערת להותיר את המנוח על גג הבניין, בעת שירדה מהגג לצורך קניית משקאות. לשיטתי, שלב מהותי לא פחות בהתגבשות

העבירה הוא השלב הראשון בתוכנית המשותפת של השניים – הוצאת המנוח מהמחלקה הסגורה במרמה. כזכור, המערערת סייעה למנוח לצאת מהמחלקה הסגורה בתואנת שווא, והיא איתרה עובד במתחם ושכנעה אותו להציג את עצמו כמלווה של המנוח. בפועל, המערערת היא שהוציאה את המנוח מבית החולים, ומשם נסעה, יחד איתו, לבניין (ראו: פסקה 58 לחוות דעתו של חברי, השופט אלרון). ברי כי מעשים אלה היו קריטיים להצלחת תוכניתו של המנוח, וזאת אף מבלי להידרש לסיוע שנתנה המערערת למנוח לאחר היציאה מבית החולים.

במישור הנפשי, בעת שסייעה למנוח לצאת מבית החולים, הניחה המערערת כי היא והמנוח חולקים תוכנית משותפת, שסופה (לפחות לפי אחד התרחישים) בהתאבדות, ומעשיה בוצעו כחלק מאותה תוכנית ולצורך קידומה (ראו: פסקאות 57-58 לחוות דעתו של חברי, השופט אלרון, ודומה כי אף חברתי, השופטת כנפי-שטייניץ מסכימה לכך, בציננה כי "בסמוך לאחר היציאה מן המחלקה החליטה המערערת לשכנע את המנוח שלא להשלים את התכנית המשותפת" (ההדגשה אינה במקור)). ודוק, בהודעתה הראשונה של המערערת, ביום האירוע, היא נשאלה מתי החליטה שהיא משכנעת את המנוח לא להתאבד, וענתה כי היא החליטה זאת "בדרך במונית", קרי לאחר הוצאת המנוח מהמחלקה (הודעה מיום 16.12.2018, מוצג ת/1, עמ' 3, ש' 85-86. כן ראו: חקירת המערערת מיום 5.2.2019, מוצג ת/2, עמ' 3, ש' 19-23 וש' 45-55). גם בעדותה בבית המשפט אישרה המערערת כי במהלך היציאה מבית החולים הייתה תוכנית ההתאבדות המשותפת אחת האפשרויות שעמדו, מבחינתה, על הפרק: "אנחנו כן רצינו עד המאוחדת [סניף קופת החולים שבסמוך אליו המערערת והמנוח שוחחו לאחר שירדו מהמונית – ע"ג], עד שהגענו למאוחדת כן היה דיבור על למות [...] ואז כשהגענו למאוחדת אני זוכרת בדיוק משם אני לא מוכנה ק', אני רוצה לעזור לנו [...] (פרוטוקול חקירתה הנגדית של המערערת מיום 23.11.2021, עמ' 144, ש' 14-19. כן השוו: שם, בעמ' 109, ש' 1-8, ובעמ' 182-183).

סבורני, אם כן, כי בחינה של כלל מעשי המערערת, בפרט בתחילת האירוע, מעידים כי פעלה מתוך מטרה לסייע למנוח במעשה ההתאבדות. במצב דברים זה, אף אם בשלב מאוחר יותר החלה להרהר בשנית בדבר, ואף אם ניסתה במעלה הדרך לשכנע את המנוח לסטות מהתוכנית המשותפת – די בכך על מנת להביא להרשעתה בעבירה שיוחסה לה.

8. טרם סיום אבקש לחדד כי בעיניי ההחלטה להעמיד את המערערת לדין בעבירה של סיוע להתאבדות אינה נקייה מספקות. כך, לא בשל הספק בדבר האפשרות להרשיעה

בעבירה זו, אלא בשל המצב הנפשי המעורר בו הייתה המעוררת עצמה שרויה באותה עת, והעובדה שמדובר בעבירה בלתי שגרתית, שספורים המקרים בהם נמצא לנכון להגיש כתב אישום בגינה. אינני משוכנע כלל שהמקרה שלפנינו הוא המקרה החריג בו היה נכון להגיש כתב אישום בגין סיוע להתאבדות, ואולם משזו ההחלטה שקיבלו רשויות התביעה, ומסברתי כי כעניין משפטי כוונותיה ומעשיה של המעוררת מגבשים את יסודות העבירה, לא ראיתי אפשרות שלא להרשיעה בדין. ודוק – איני סבור כי די בתהיות אלה באשר להגשת כתב האישום על מנת לבטלו לפי דוקטרינת ההגנה מן הצדק, וזאת בשים לב לאפשרות להתחשב בנסיבות המקלות העומדות לזכותה של המעוררת שלא באמצעות ביטול כתב האישום, אלא במישור גזר הדין. ואכן, בית המשפט המחוזי גזר על המעוררת עונש מקל מאד – עונש שבמקרה הרגיל לא היה בו די כדי לבטא את המשקל הראוי לאובדן המזעזע של חיי אדם, ואולם במקרה הנוכחי הוא משקף איזון ראוי בצבת השיקולים המתנגשים (באשר לשימוש בדוקטרינת ההגנה מן הצדק בשלב גזירת הדין, ראו מיני רבים: ע"פ 4434/10 יחזקאל נ' מדינת ישראל, פסקאות 8-9 (8.3.2011) ע"פ 1361/10 מדינת ישראל נ' זגורי, פסקאות ק"ה-ק"ו (2.6.2011); ע"פ 7621/14 גוטסדינר נ' מדינת ישראל, פסקה 49 לפסק דינו של השופט ניל הנדל ופסקה 70 לפסק דינה של השופטת דפנה ברק-ארז (1.3.2017)).

9. לסיום, אבקש להביע גם אני את תנחומי למשפחת המנוח על אובדן היקר מכל. מילים אינן יכולות לנחם על הצער הנורא, וגם הרשעה פלילית אין בכוחה למנוע את האסון שארע. היה איש יקר ומוכשר בינינו, ואיננו עוד – יהיה זכרו חי ואהוב כמנוח עצמו.

עופר גרוסקופף
שופט

השופטת גילה כנפי-שטייניץ:

-

בשונה מחבריי, ולאחר בחינת הראיות והעדויות בתיק, סברתי כי ראוי היה לזכות את המעוררת, משלא הוכח מעבר לספק סביר היסוד הנפשי של מטרה לטייע

להתאבדותו של המנוח. בטרם אפרט את טעמי, אתייחס בקצרה לשאלת סיווג עבירת הסיוע להתאבדות – האם עבירת התנהגות או עבירת תוצאה היא.

סיוע להתאבדות – עבירת התנהגות או תוצאה

1. בפסק הדין בעניין קרוגולץ נקבעה הלכה כי עבירת הסיוע להתאבדות היא עבירה תוצאתית (ע"פ 6568/93 קרוגולץ נ' מדינת ישראל, פ"ד מט(1) 397 (1995) (להלן: עניין קרוגולץ)). למעשה, כל שופטי ההרכב היו תמימי דעים כי יש לסווג את העבירה כעבירת תוצאה, והדעות נחלקו בשאלה מהי התוצאה הנדרשת להשלמת העבירה – האם מות המתאבד, או שמא עשיית מעשה ההתאבדות, גם אם זה לא צלח. מחלוקת זו הוכרעה בדעת רוב שקבעה, כי אין העבירה המושלמת משתכללת אלא במעשה התאבדות שצלח. הכרעה זו נסמכה בעיקרה על לשון החוק ועל ההיסטוריה החקיקתית של האיסור הפלילי.

2. מבלי למצות, ניתן להצביע על טעמים שונים התומכים במסקנה שעבירת הסיוע להתאבדות היא עבירת תוצאתית. כך למשל, כריכת עבירת הסיוע להתאבדות עם עבירת השידול להתאבדות תחת גג נורמטיבי אחד, שעה שאין מחלוקת כי עבירת השידול להתאבדות, גם על פי לשונו הברורה של האיסור, היא עבירה תוצאתית ("המביא אדם לידי התאבדות..."). כריכה זו עשויה להצביע על היסוד התוצאתי הנדרש גם לעבירת הסיוע, שכן ההיגיון מורה שלו ראה המחוקק בסיוע להתאבדות עבירת התנהגות, לא היה כורך אותה עם עבירת השידול בדיבור אחד (וראו: עניין קרוגולץ, בעמ' 416).

בהקשר זה אעיר, כי כאשר ראה המחוקק לייחד איסור פלילי פרטני להתנהגות מסייעת גם במקום בו המבצע העיקרי לא הגשים את מטרתו הפלילית, הוא בחר לעשות כן במילים מפורשות. כך לדוגמה, העבירה של "סיוע לאויב במלחמה" הקבועה בסעיף 99 לחוק העונשין קובעת כי "מי שעשה, בכוונה לסייע לאויב במלחמתו נגד ישראל, מעשה שיש בו כדי לסייע לכך, דינו..."; גם העבירה של "מתן אמצעים לביצוע פשע" לפי סעיף 498 לחוק העונשין, קובעת כי "הנותן לאדם כלים, חמרים, כסף, מידע או כל אמצעי אחר כשהוא יודע שהדבר עלול לשמש, במישרין או בעקיפין, לביצוע פשע או להקלת ביצועו, דינו..." (וראו עוד: סעיף 258(2) לחוק העונשין). לשונן של עבירות אלה מלמד באופן מפורש כי לשם השלמת העבירה לא נדרש יסוד תוצאתי.

נוסחה התמציתי של העבירה שבענייננו, תוך כריכת השידול עם הסיוע כשתי חלופות בעבירה אחת, עשויה אפוא לתמוך במסקנה ששני המעשים נבחנים על פי

תרומתם לתוצאה הקטלנית – ההתאבדות.

3. על היות העבירה עבירה תוצאתית עשויה ללמד גם חומרת העונש שנקבע לעבירה – עשרים שנות מאסר; עונש הדומה לעונש שנקבע למי שגורם למותו של אדם (והשווה לסעיף 301ב(ב) לחוק העונשין). דומה כי רף הענישה הגבוה משקף את גינוי המחוקק למעשים שהובילו לתוצאה החמורה של קיפוח חייו של אדם, ולא לסיוע שיעדו לא מומש.

4. אוסיף כי הקביעה לפיה סיוע להתאבדות היא עבירת התנהגות, מחמירה עם המסייע בהשוואה למשדל. כך לדוגמה, פלוני המפציר באדם ומשדלו לאורך זמן לשלוח יד בנפשו, וזה החל בביצוע אך נמלך בדעתו – לא יישא באחריות לעבירת השידול להתאבדות (אף כי ניתן יהיה להרשיעו בעבירה הנגזרת של ניסיון לשידול להתאבדות); בעוד אלמוני המסייע לאדם המבקש להתאבד באמצעות תרומה משנית לביצועה, וזה החל בביצועה וחדל – יורשע בסיוע להתאבדות. בשים לב לגישתו הכללית של המחוקק ביחס למעמדם ולתרומתם השונה של שני שותפים אלה להגשמת יעד העבירה, קשה לקבל שהמחוקק ראה דווקא בהתנהגותו של המסייע כחמורה יותר מהתנהגותו של המשדל (ולמעמדו של המשדל כבעל תרומה משמעותית יותר לביצוע העבירה ביחס לתרומת המסייע, ראו: ע"פ 8469/99 אסקין נ' מדינת ישראל, פ"ד נה(2) 65, 81-83 (2001); ש"ז פלר יסודות בדיני עונשין כרך ב 237 (תשמ"ז) (להלן: פלר, יסודות בדיני עונשין)).

5. מכל מקום, בדומה לחברי השופט גרוסקופף, לא מצאתי בחוות דעתו של חברי השופט אלרון טעמים מספקים לסטות מן ההלכה הנוהגת. כך בפרט, מקום בו הכרעה זו אינה נדרשת בענייננו. הגם שמדובר בהלכה ותיקה – הלכה היא; זו מקובלת גם על מלומדים (ש"ז פלר, "על זיקה סיבתית, סיוע לדבר עבירה ו"סיוע להתאבדות" בפרט (ע"פ 6568/93) עיוני משפט כ, 511, 524-525 (1996) (להלן: פלר, סיוע להתאבדות); יעקב קדמי על הדין בפלילים – חוק העונשין חלק שלישי 1234-1235 (2006)), ככזו היא יושמה בפסק הדין של בית המשפט המחוזי, ואף שני הצדדים שבענייננו אוחזים בה.

6. אוסיף, כפי שצוין בדעת הרוב בעניין קרוגולץ, כי המסקנה כי עבירת הסיוע להתאבדות היא עבירת תוצאה אינה מותירה את המסייע למעשה התאבדות שלא צלח, פטור בלא כלום. בהיות עבירת הסיוע להתאבדות עבירה עצמאית העומדת ברשות עצמה (במובחן מסיוע נגזר) – ניתן לגזור ממנה ניסיון עניש לסיוע להתאבדות (שם, בסעיף 10 לפסק דינו של השופט מ' חשין).

7. סיכומו של דבר, משהכרעה בשאלה זו אינה נדרשת לענייננו, ניתן להותירה לעתיד לבוא.

התקיימותו של היסוד הנפשי

8. כפי שציינתי בפתח הדברים, לאחר בחינת הראיות בתיק, נותר ספק בלבי אם התקיים אצל המערערת היסוד הנפשי הייחודי הנדרש להרשעה בעבירת סיוע – הוא המטרה לסייע להתאבדותו של המנוח. ספק זה נותר גם באשר לאפשרות החלטה של הלכת הצפיות, העשויה להוות תחליף למטרה לסייע.

9. כפי שכבר הוזכר, להשלמת היסוד הנפשי בעבירת הסיוע נדרש, מעבר למודעותו של המסייע לטיב ההתנהגות המסייעת ולכך שהמבצע העיקרי מבצע או עומד לבצע את העבירה – גם מטרה לסייע למבצע העיקרי (ע"פ 9826/05 מחאג'נה נ' מדינת ישראל, פסקה 9 (9.7.2008)). בענייננו, משמעות הדברים היא כי המערערת ביקשה להרים תרומה מסייעת לביצוע ההתאבדות, וכי לנגד עיניה עמדה מטרה להשתתף, כשותפה עקיפה, באירוע ההתאבדות (פלר, יסודות בדיני עונשין, בעמ' 260-261; ע"פ 320/99 פלונית נ' מדינת ישראל, פ"ד נה(3) 22, 33 (2001)). מטרה זו מבוססת על מודעות ליעדו של הסיוע, היינו – לכך שה'מבצע העיקרי' עומד לבצע מעשה התאבדות. אין די בידיעה על אפשרות תיאורטית, או נכונות עקרונית מצדו לעשות כן בעתיד (וראו: ע"פ 4800/11 מגיס נ' מדינת ישראל, פסקה 10 (31.1.2013); יוסף אלרון ועומר רזין עבירות המתה: החוק והפסיקה 175 (2025)).

10. בענייננו, מלכתחילה, תכנית ההתאבדות היתה תכנית משותפת. תכניתם של השניים היתה "להתחבק ולקפוץ" (הודעת המערערת במשטרה מיום האירוע, 16.12.2018, שורה 66). אין, למעשה, חולק כי כבר בתקופה שקדמה ליום ההתאבדות, היתה המערערת אמביוולנטית לגבי תכנית זו. כך, באותו יום ממש חיפשה המערערת עבודה ואף קיימה ראיון עבודה. כפי שיתואר להלן, בסמוך לאחר היציאה מן המחלקה החליטה המערערת לשכנע את המנוח שלא להשלים את התכנית המשותפת. משמעותה של החלטה זו של המערערת לא התמצתה בתקווה שההתאבדות לא תצא אל הפועל – אלא בהיעדר רצון או מטרה לסייע למנוח לבצעה.

למעשה, ככל שהיסוד העובדתי הלך והתגבש, הלכה והתחדדה היעדרה של מטרה לסייע. כבר בדרכם לבניין, הפצירה המערערת במנוח כי חלף תכניתם לעלות לגג, הם יפנו לבית חברתה. לאחר שסירב להצעתה – הציעה המערערת שאביה יבוא לחזקם

ולעודדם, ומשהתנגד גם לכך, סוכם עמו שיעלו לגג כדי לשתות אלכוהול, "להתאוורר", ולחזור למחלקה (שם, שורות 10-11, 87-90). בכל השלבים האלו, להשקפתה ולאמונתה של המערערת, היא מקדמת תכנית כשרה. לא זו בלבד, אלא שלאורך כל ההתרחשות, מהיציאה מהמחלקה עד רדתה מהגג, סברה המערערת, כפי שיורחב בהמשך, כי עקב מצבו הפיזי, המנוח לא יוכל להתאבד אלא ברצונה וברשותה. בהיעדר רצון מצדה, ובiodעה שהוא זקוק לסיועה (הפיזי והמנטלי), ניתן להסיק כי מעשיה נעשו שלא מתוך כוונה להרים תרומה להתאבדותו, או מתוך מטרה להיות שותפה עקיפה לאירוע ההתאבדות.

11. בפסק דינו ציין בית המשפט המחוזי אגב אורחא כי "לא מן הנמנע שניתן היה להרשיע את הנאשמת בסיוע למנוח להתאבד תוך שימוש בהלכת הצפיות". אף המשיבה טוענת כי ניתן להרשיע את המערערת על יסוד הלכת הצפיות. לא מצאתי בסיס מספק לטענה זו. אכן, הלכת הצפיות, עשויה להוות תחליף ליסוד המטרה לסייע במובן זה ש: "יסוד המטרה לסייע מתקיים אף מקום שבו אין תכליתו של המסייע לסייע לעבריו העיקרי, ואולם הוא מודע לכך שהתנהגותו עשויה, בהסתברות של קרוב לוודאי, להרים תרומה לביצוע העבירה על-ידי המבצע העיקרי" (ע"פ 11131/02 יוספוב נ' מדינת ישראל, פ"ד נח(3) 917, 925 (2004)). ואולם, היות שיסוד המטרה לסייע מצוי בליבת היסוד הנפשי של עבירת הסיוע – לא ניתן להחליפו בקיומה של מודעות מינימלית בלבד לאפשרות ש'העבירה העיקרית' עומדת להתבצע. כפי שנקבע בעניין ג'אבר: "על מנת שניתן יהיה להחיל את הלכת הצפיות על יסוד המטרה בעבירת הסיוע, נדרשת המדינה להוכיח מעבר לספק סביר כי האדם המואשם בסיוע ידע בוודאות, או למצער בוודאות קרובה, כי העבירה העיקרית עומדת להתבצע. בפרשת יוספוב נקבע, כי כאשר הדרישה למודעות מעין זו אינה מתקיימת, לא ניתן להחיל את הלכת הצפיות כתחליף ליסוד המטרה בעבירת הסיוע" (ע"פ 7580/02 ג'אבר נ' מדינת ישראל, פסקה 9 (22.9.2005) (להלן: עניין ג'אבר); וראו גם ע"פ 4354/08 מדינת ישראל נ' רבינוביץ, פסקה 71 (22.4.2010)). אם כן, כדי להוכיח שלמערערת היתה מטרה לסייע, על המשיבה היה להוכיח כי המערערת צפתה בוודאות קרובה כי המנוח עומד, ואף מסוגל, להתאבד, חרף חוסר רצונה לסייע לו וללא עזרתה הפעילה והצמודה. נטל זה רבץ על כתפי המדינה – ולטעמי נטל זה לא הורם, ולמצער לא הורם מעבר לספק סביר.

12. כזכור, המנוח היה מגובס בשתי רגליו עקב ניסיון התאבדות קודם, צמוד לכיסא גלגלים ותלוי במערערת תלות מוחלטת בהתניידותו. לשם הוצאתה לפועל של תכנית ההתאבדות, כך לפחות לראייתה של המערערת, נזקק המנוח לשיתוף הפעולה של המערערת, והוא לא יכול היה להתאבד, אלא ברצונה. בהקשר זה ראוי להזכיר את עדותו במשטרה של הסטודנט שסייע להעלות את המנוח מהמעלית למרפסת הגג. על פי עדות

זו – על מנת להביא את המנוח אל הגג, "צריך לעלות לתוך המרפסת שלוש מדרגות מתוך הקומה". לצורך כך נזקק המנוח לסיועם של שני גברים – אחד החזיק את כיסא הגלגלים והאחר נשא את המנוח על כפיו (ראו עדותו של ש.ב. מיום 23.2.2020 שורות 4-10). מכאן, שמצבן הפיזי של רגליו היה ירוד עד כי הוא לא היה מסוגל לבצע פעולה פשוטה כמו הליכה קצרה או טיפוס של מדרגה. למצער, כך ראתה אותו המערערת רגעים מספר לפני שעזבה אותו לקנות משקאות לפי בקשתו.

13. גם ברדתה להביא משקאות, הותירה המערערת אחריה את המנוח – אדם שרגליו מגובסות, המוגבל בהתניידותו – כשלפניו מחסום שנראה על פניו בלתי עביר עבורו – גדר גג הבניין שגובהה כ-125 ס"מ. למעשה, עד כה לא ניתן כל הסבר – והדבר נותר בגדר תעלומה – הכיצד הצליח המנוח, בהיותו מגובס בשתי רגליו, לדלג מעל גדר זו. מעדותה של המערערת עולה בבירור, כי בזמן אמת היא חשבה שהדבר לא ייתכן. כך, בחקירתה הראשית בבית המשפט המחוזי אמרה: "בגלל שהיה לו גבס אז לא באמת חשבתי שהוא באמת יעשה משהו, זה גם גבוה, אני בעצמי לא הצלחתי לעלות" (חקירה מיום 23.11.2021, שורות 15-16); ובחקירתה הנגדית הוסיפה כי: "ואמרתי גם הוא עם רגליים מגובסות, מה כבר יכול להיות? איך הוא יעלה? כאילו זה לא עלה לי במחשבה" (שם, בעמ' 150, שורות 9-10). המערערת אף הציבה מגבלה נוספת על המנוח, שעה שביקשה משני אנשים לפקח עליו עת שירדה מהגג. כאשר נשאלה המערערת בחקירתה הנגדית בבית המשפט המחוזי "למה ביקשת שמשהי תשים עליו עין?" היא השיבה "שלא יהיה סיכוי, שלא יקרה דבר כזה". מנקודת מבטה הסובייקטיבית, מינוים של אותם אנשים כמפקחים על המנוח היה בגדר נתינת סוגר על מנעול על בריח. כאמור, לא ניתן להתעלם גם מן העובדה שלדידה של המערערת תכנית ההתאבדות היתה תכנית משותפת, לקפוץ יחדיו. בחקירותיה המערערת הבהירה כי לא העלתה בדעתה שהמנוח מעוניין או מסוגל לבצע לבדו את תכנית ההתאבדות; ובלשונה: "מההכרות שלי איתו ידעתי שלא יהיה לו את האומץ לעשות את זה לבד, רק ביחד" (חקירה 2 שורה 265); "חשבתי שהוא יכול לקפוץ רק איתי" (פרוטוקול, בעמ' 150). בנסיבות אלה, ספק אם ניתן לראות אותה כמודעת, ברמה של קירבה לוודאות, לאפשרות שפעולותיה מסייעות להגשמת תכניתו של המנוח וכי הוא עתיד לבצע את מעשה ההתאבדות (ראו עניין ג'אבר, בפסקה 9).

14. לכך יש להוסיף את עדותה של המערערת לפיה השביעה את המנוח שלא יבצע את מעשה ההתאבדות בשעה שהיא יורדת לרכוש משקאות. בחקירותיה, הבהירה המערערת שוב ושוב כי הרגישה מרומה ונבגדת כאשר המנוח עשה כן חרף הבטחתו. אמנם, הבטחה זו שביקשה המערערת וקיבלה מהמנוח, ניתן לפרש לשני הכיוונים: היא יכולה ללמד כי היתה למערערת צפיות לאפשרות שיקפוץ. מנגד, ניתן לפרשה גם באופן

הפוך: משעה שהבטיחה כי לא יקפוץ – סרו ספקותיה, והיא לא חששה עוד מהאפשרות שינסה לקפוץ; ומכל מקום, יש בהבטחה כאמור כדי לעורר ספק ביחס לקיומה של צפיות (ראו והשוו: ע"פ 2549/19 מדינת ישראל נ' זעארתה, פסקה 51 (25.1.2022)).

15. גורמים אלה, ודאי בהצטברם ובמשקלם המשותף, מעלים לכל הפחות ספק סביר באשר לכוונתה של המערערת לסייע למימוש תכנית ההתאבדות של המנוח, ולראייתה, תכניתם המשותפת – גם בשעה שירדה והותירה את המנוח על הגג. אף נותר ספק אם בנסיבות אלה היתה המערערת מודעת לכך שהתנהגותה תתרום להתאבדותו של המנוח, קל וחומר, כאפשרות הקרובה לוודאות. ולא למותר להזכיר כי עסקינן באישה בעלת מנת משכל גבולית, שאושפזה נכון לאותה עת במחלקה פסיכיאטרית סגורה בשל מצוקה נפשית ונטיות אובדניות. בנסיבות ענייננו, לגישתי, לא ניתן להחיל על המערערת את הלכת הצפיות כתחליף לדרישת המטרה לסייע – ויש להגיע למסקנה לפיה היסוד הנפשי הנדרש בעבירה לא הוכח מעבר לספק סביר.

16. לא אכחד: זיכוי המערערת חרף מעשיה, שסייעו בסופו של דבר למנוח לשלוח יד בנפשו אינו עניין פשוט. בסופו של יום, קיפח המנוח את חייו בנסיבות בהן, ללא תרומתה של המערערת, מן הבחינה העובדתית – לא יכולה היתה ההתאבדות לצאת אל הפועל. ואולם, משנותר ספק באשר להתקיימותו של היסוד הנפשי הנדרש להרשעתה בעבירה, די בכך כדי להוביל לזיכוי.

גילה כנפי-שטייניץ
שופטת

הוחלט בדעת רוב על דחיית הערעור, לפי חוות דעתו של השופט בדימוס יוסף אלרון אשר לתוצאתה הצטרף השופט עופר גרוסקופף, וכנגד דעתה החולקת של השופטת גילה כנפי-שטייניץ.

בהתאם לכך, הממונה על עבודות השירות יגיש עד ליום 25.1.2026 חוות דעת עדכנית ביחס למערערת.

ניתן היום, כ"א כסלו תשפ"ו (11 דצמבר 2025).

גילה כנפי-שטייניץ
שופטת

עופר גרוסקוף
שופט

יוסף אלרון
שופט בדימוס